NEMZETI NŐNEVELÉS.

XVII. ÉVFOLYAM. 1896. ÁPRILIS. IV. FÜZET.

TERMÉSZETTUDOMÁNY ÉS NŐNEVELÉS.

(Befejező közlemény.)*

Az idősebbek azután már más regényeket kapnak kezükbe. A modern franczia és más nemzetbeli «naturalisták» és egyéb különféle irócsoportok könyveit. Ezek valóságos pszichopathologiai munkák, mintha csak holmi idegorvos írta volna. Többnyire excentrikus emberek bennök a hősök (különben normális emberek kevés regényben vannak), a kikben már megindult az idegrendszer elfajulása, mi utóvégre őrültséghez, delirium tremenshez, öngyilkossághoz, és az ú. n. *grande nervose* eféle fajtáihoz vezet. Ez egy darabig új dolog volt, de most már annyira fölkapták, hogy a «neuropathikus» családok kezdenek typus-számba menni a modern szépirodalmi művekben. — Hát ha már ilyen dekadencziáról akarunk olvasni, ám olvassuk el az elmekórtan valamelyik tankönyvét. Ott legalább híven vannak leírva az állapotok, míg a regényírók efajta termékeiben mégis több a fantázia, mint a valóság — ha mindjárt *Zola* írja is. És az elmekórtan könyveiben megtalálhatjuk esetleg a gyógyító vagy elhárító kezelésre való útmutatást is, a miről azok a regények bölcsen hallgatnak, mert a szomorú hősnek nyomorult módon kell elpusztulnia.

De elég ennyi. Mindez megmagyarázza a beteges irányt, mely oly sok nőt eltérít a valódi természettől, és az egészségtelen ambiczió, a luxus-keresés, kóros sóvárgásába meríti. Nem sok akad köztük, a ki egészséges világnézletét megtartaná és kinevetné a szentimentális frázisokat. Mert igaz, hogy csak körül kell néznie

* Az első közleményt lásd a megelőző füzetben. Szerk.

az életben és meggyőződik arról, hogy bolond dolgok azok. A regényesség: karrikatúra, melyet úgy kellene venni, mint az élczlapok torzképeit, melyeknek soha sem szabad egybevágniok a valósággal, mert hiszen akkor nem is volna helyük az élczlapban.

A való élet nem alkalmas az ú. n. «érdekes» szépirodalmi tárgyalásra; mert a szépirodalomban el van fogadva a túlzás; éppen úgy, mint a színpadon, hol a szinészek sohasem úgy beszélnek, járnak és gesztikulálnak, mint a hogy künn az életben normális emberek szoktak.

És ebben van a veszedelem! Kevés fiatal nőnek van meg az az önállósága, hogy azoknak a hazugságoknak, miket olvasmányaiból merít, hamis mivoltukra ráismerjen. Kevés fog körülnézni az életben, hogy olvasmányát megczáfolva lássa. Mert ha körülnézne, azt látná, hogy a munka nem szenvedés és nem betegség. Látná, hogy a leghamarább elfonnyadó és elviruló nők azok, a kik soha semmit sem dolgoznak, hanem mindig luxusban dőzsölnek. Látná, hogy frisseségüket és üdeségüket inkább azok tartják meg, a kik mindennap végeznek valami komolyabb munkát is. És ha tanulna fiziologiát, megtudná ennek az okát is.

És nyitjára jönne annak is, hogy — ha nem is vallják be — azok a legkevésbbé boldogok, a kik a legnagyobb fényben úsznak; mert egymást folyvást elhomályosítani igyekeznek és minden nagyobb fény, mint az övék, szerencsétlenné teszi őket.

Csakhogy a fiatalságnak nincs még meg ez az éleslátása; és a fiatalkorban beszedett helytelen fölfogás vajmi gyakran megmarad az egész életen át.

És most nézzük meg a másik csoportot, a praktikusabbat. Ennek megvan az a józansága, hogy az életet nem tartja valami regényszínpadnak. Otthona a gyermekszoba, a konyha, a házigazdaság. Nem találja kedvét a túlfeszített, a valóságtól eltérő leirásokban. És mivel mást olvasni nem szokás, legalább azok körében nem, a kiket ismer, hát inkább semmit sem olvas, vagy legfölebb az újságok napi híreit. Józan életfölfogása, sokoldalú praktikus érzéke képessé tenné ugyan az alapos kiképzésre és többnyire helyesen itélné meg azt, a mit tanulmányozás végett kezébe kapna.

Csakhogy olyan tanulmányokat, melyek gyakorlati irányának megfelelnének, jóformán nem tehet. Ilyenekről egész környezetében jóformán semmi női körben nem igen tudnak, és azért nem is halad, hanem mindig jobban elmerül a hétköznapiságba, s a mi ezen túlmegy, az lassankint már nem is érdekli őtet.

Ez a másik véglet. Mind a két végletnek van sok módosulása, a mint hogy tulajdonképen nincs is két egészen egyforma ember.

Társadalmi bajainknak nem kis mértékben ezek az állapotok a kútforrásai. Én azt hiszem, hogy az egyetlen hathatós orvosság az, ha a nőknek és férfiaknak egyformán *alapos természettudományi képzettséget adunk.*

Mert hiába mond akárki akármit, tulajdonképen ez az az igazi alap, *mely különösen a női természetnek* leginkább megfelel. Annak, a ki mohón vágyódik a szellemi foglalkozás után, semmi sem foglalhatja el annyira gondolatait, mint az a tudomány, mely néhány évtized óta az embert a tudás legmagasabb fokaira vezette. Mert kevesen tudják, hogy a természettudomány ma már nem az, a mi 30—40 év előtt volt.

Ma már nem csupán arról van szó, hogy ez vagy az a vegyület pezseg-e, vagy fölhevül-e, vagy megkékül, vagy megpirosodik, ha egy másikkal összehozzák, és hogy ezzel egyesül-e vagy nem? A khémia most már följutott odáig, a hová megelőzőleg semmiféle filozófia el nem jutott, t. i. a világegyetem egész anyagi összetételének alaptörvényeihez és a mi összes életműködéseink földerítéséhez. A fizika nem játék, nem elektromos mutatványok, durranó gáz elsütése és hasonló látványosságokból álló kisérletek halmaza, minőnek még sokan, de nagyon sokan tartják. A mi abból is kitünik, hogy azokra az előadásokra tódul a laikus közönség leginkább, a hol valami «látnivaló» van; akárcsak a ballet- és operai látványosságokról volna szó. Hanem a fizika, kapcsolatban a khémiával és a csillagászattal napjainkban a legfönségesebb igazságok földerítésével foglalkozik, melyek csodálatos nagyságáról és magasztosságáról az apró-cseprő divatos hiábavalóságok közé elmerült közönségnek, még pedig az intelligensnek is, nagyrészt még halvány fogalma sincs.

A természetrajz már nem az állati és növényi formák pusztán leiró lajstroma, hanem az élő összes szervezetek keletkezést puhatolja a földkéreg legelső kihülésétől napjainkig és azt a bonyolúlt szövedékét kezdi megvilágítani az összefüggő viszonyoknak, okoknak és okozatoknak, a melyek az élő lények egymás közt való egyensúlyát, és exisztenciájuk föltételeit alkotják.

Hasonló módon a köznapi fölfogás mai állapotában az emberek nagyrészétől még nem is sejtett magaslatokra halad biztos léptekkel a geologia, az élettan és egyáltalában a természettudományok valamennyi ágazata.

Nem lehetünk, épen napjainkban, közömbösek az iránt a fölemelő és nemesítő hatás iránt, melyet ezeknek az igazságoknak csak általában való megértése is gyakorol a folyékony, a szép és jó iránt kitárulni kész lelkekre. Különösen pedig fontos az a tény, hogy a kik a természeti jelenségek folytonosan kiszélesedő ismeretköre iránt behatóan érdeklődnek, azok kiszabadulnak azokból a békókból, melyekbe a puszta külsőségek, a hiábavaló divat- és luxus-igények szokták verni az ismeretek alsóbb fokain tengődő embereket. Mert akármerre nézünk, azt látjuk, hogy a természettudományok igazi hívei általában egyszerűbbek, korrektebben gondolkozók, a külsőségeknek nem rabszolgái, meg tudják különböztetni az emberek lényeges szükségleteit a nem lényegesektől, a nagy igazságok iránt lelkesednek és a hiábavalóságok iránt kevésbé érdeklődnek; szóval szolidabbak, mint azok, kiknek műveltsége csak a külsőségek mázából áll.

Ezzel nem azt mondom, hogy bárminő tudomány, akár a természettudomány is, ördögökből angyalokat tudna csinálni; mert a kinek idegrendszere már születésétől kezdve a rosszra hajlik, azt bizony semmiféle tudomány, semmiféle néven nevezett nevelési elvek jóvá tenni nem fogják. A rossz természet rossz marad akkor is, ha a természettudományok szolgálatába szegődik is. De nem is ezekről van itt szó, hanem azokról, a kiknek természete alapjában jó, de a kit a léha szokások, az uralkodó depravált irány — önálló gondolkozás hiján — úgyszólván öntudatlanul ragad magával. És az emberek nagy része ilyen.

De a női élet föladatai, akár az eddigiek, akár a jövőben fölmerülők kerüljenek is tekintetbe, szintén a mondott kiképzési irányt követelik. Mert épen a természettudományok foglalkoznak legbehatóbban a gyermekápolás, a lakás és háztartás egészséges fejlesztésével, az élelmezés, a testi és lelki egészség fontos kérdéseivel, a háztartási ügyességek, a kertészet, a házi termelés okszerű elveinek és törvényeinek megállapításával; úgy, hogy napjainkban már a jó anyának és jó házi asszonynak, ha a kor haladásával lépést akar tartani, igen jelentékeny természettudományi ismeretkincscsel kell rendelkeznie; és azok a vívmányok, a melyeket ezek a tudományok kezébe adnak, megnemesítik és óriási fontosságuakká teszik azokat a föladatokat, melyekre épen legújabban divattá vált a nővilágban kicsinylőleg lenézni, és a melyeket a léha példák után indulva, mindig többen és többen szeretnek a cselédség kizárólagos teendői közé háritani.

És vegyük még azt is, hogy ha a nők egy része egyetemi pályára lép, vajjon minő középiskolai előismeretekre leszen leginkább szükségük? Nem hiszszük, hogy a jogi pálya volna az, melyen a női képviselőkre legnagyobb szükségünk volna. Eltekintve a tanárpályától, mely egyelőre még nem sok munkást fog igényelni, legégetőbb szükségünk a *női orvosokra* van. Hiszen mindenki tudja, minő óriási baj nálunk az, hogy ilyenek még nincsenek. Úgy gondolom, hogy az egyetemi pályától leginkább a nők számára való nőorvosokat várja társadalmunk a legtürelmetlenebbül. De mivel az orvosi tudomány nem áll egyébből, mint a természettudományok vívmányainak, az élettani, khémiai, fizikai, bakteriologiai búvárlatok eredményeinek gyakorlati alkalmazásából az emberi szervezetre, természetes, hogy minden előkelő orvosnak tulajdonképen természettudósnak kell lennie.

Különben pedig, ha a nőképzésnek *új irányáról,* reformálásáról van szó, (és, azt hiszem, ennek szükségességéről a legtöbben meg vagyunk győződve), *tulajdonképen az a kérdés lényege, hogy mi legyen az az új, mely a jövőt előnyösen különböztesse meg a multtól és a jelentől?* Irodalmi és nyelvészeti, valamint történelmi képzésben most sincs hiány. Sőt a mai női műveltség majdnem egészen ezekre

van alapítva, vagy legalább nagyon is túlnyomóan. És azt látjuk, hogy a panaszok a társadalomban, nem hogy enyhülnének, hanem még inkább hevesebbek lesznek. A panaszok jó része abból indul ki, hogy a nők ma már kezdenek elidegenedni azoktól a föladatoktól, melyeket a nagyanyák és dédanyák olyan buzgón és szorgalommal töltöttek be a család körében, mint anyák és mint háziasszonyok. Az a fölpanaszolt baj, hogy mindig több lesz az olyan «modern» nő, a ki a család körében már csak a *reprezentálást* tartja föladatának és minden valódi tárgyi teendőt el akar magától hárítani. És ezért sokan — elég igazságtalanul! — hevesen kikelnek az ellen, hogy a «nők még többet tanuljanak», mikor már most is «a tanultságuk oka annak, hogy kezdik elhanyagolni családbeli kötelességeiket».

A panasz lényegét, hogy a mai «reprezentáló» hölgyekre középosztályunknak kevésbé van szüksége, mint a gondos és józan anyákra és talpraesett háziasszonyokra, alig lehetne megczáfolni. Társadalmunk sem nem szoczialisztikus, sem nem kommunisztikus, hanem *a családi szervezetre* van alapítva. Ehhez a tényhez kell alkalmazkodnunk, és ennek megfelelően arra törekednünk, hogy nőink szeressék a család körében rájuk váró teendőket teljesiteni *és a mellett lehetőleg magas műveltségük is legyen.* Ha az eddigi irány mellett ez nem volt a kivánt módon elérhető, úgy a dolgok rendjén valamelyest változtatnunk kell. És a fönnebbiek szerint alig lehet kétségünk az iránt, hogy, ha a nőknek műveltségét túlnyomólag természettudományi alapon fogjuk fölépíteni (mi mellett az alaki képzésnek is megfelelő szerep jut még), akkor a praktikus igényeknek jobban meg fognak felelhetni, illetve ezektől nem fognak eltávolíttatni, de a mellett olyan magasrangú ismeretkört nyernek, melyhez fogható más úton alig érhető el. Azok az örök igazságok, melyek legújabban a természetbúvárlat révén fajunk közös kincseivé lettek, a csillagok járásától kezdve az emberi test minden részéig, az éther és levegő rezgéseitől kezdve a legköznapiasabb konyhanövény fejlődéséig mindent keresztül hatolnak és a legkisebb jelenségtől kezdve a legnagyobbig mindent megnemesítenek és tudatára hozzák mindeneknek, hogy még

mindig szebb és nagyszerűbb vívmányok fognak birtokunkba kerülni.

Ez korunk álláspontja; ha nem ehhez alkalmazkodunk, magunk látjuk kárát. Ehhez kell alkalmazkodnia a közoktatásnak, első sorban a nőnevelésnek.

Igaz, hogy a természettudományokat úgy tanítani, hogy a tanításban ne holt anyag legyen, hanem maga a pezsgő élet, nem épen könnyű dolog, mert ahhoz, hogy a lelkekbe behatoljunk, hogy fölemeljük, hogy a tanulók lelki szemeit a természeti ismeretek napfényéhez hozzászoktassuk és ezt velük megkedveltessük, — nem pusztán ismeretanyag, hanem szellem is szükséges.

Budapest.

Sajó Károly.

A BETEGÁPOLÁS MINT HIVATÁS.*

«Lo! in that house of misery
A lady with a lamp I see
Pass through the glimmering glomo
And flit from room to room.

And slow as in a dream of bliss
The speechless sufferer turns to kiss
Her shadow, as it falls
Upon the darkening walls».

Longfellow.

«És hajlékában a nyomornak
Kis lámpájával jár a nő,
Homályt oszlat a lámpafénye
S halk suhanással halad ő.

És boldogító édes érzés száll
A néma szenvedőkre le,
Megcsókolják az angyal árnyat
Mely a nő nyomán kele.»

Csikmegye bérczei között még a mult század végén is volt a csiksomlyói búcsúhely mellett tíz házacska, a melyekben az övükről úgynevezett *kordás leányok* laktak, utolsó tagjai a *beguinák* társaságának.

Réges-régen, a XII. században Lüttich közelében alakult meg ez a társulat azért, hogy lehetővé tegye a magánosan álló nőknek azt, hogy a nélkül, hogy szerzetbe lépnének, társaságba állva, egymást támogassák és megvédjék az erkölcsi és anyagi nyomortól.

E társulat, a mely valaha Középeurópa nagy részében el volt terjedve, lassanként elpusztult. Régen kihaltak a Margit-szigetről a *zesztrák*, a hogy az ottani beguinákat a Margit legenda nevezi, s a csiksomlyói telep az egyik legeslegutolsó menhelye volt a társulatnak.

A beguinák eltüntek, de a tovább fejlődő korszell em a nő számára újra talált módot arra, hogy ugyanazokra a nemes czé-

* A M. D. E. tanítónői szakosztályában tartott előadás.

lokra, a melyeket a középkor ez intézménye szolgált, az újabb kor tágabb látókörének megfelelő intézményekben egyesüljenek.

Önök átvették a kordás leányok örökségét a feladatokban, a jók rokonszenvében és az előítéletből fakadó támadásokban egyiránt.

*

Senki sem lehet jobban hivatva, mint a M. D. E., hogy megoldja azt a kérdést, a melyről kegyes engedelmökkel szólni kivánok. Általánosan érzett súlyos baj az, hogy különösen a kórházakban megbizható, képzett ápolónők mennyire hiányoznak. S ha e miatt a panasz aránylag ritkán kerül a nyilvánosság elé, annak az az oka, hogy általános az a meggyőződés is, hogy úgyis hasztalan minden beszéd: a mi társadalmunk e kérdéssel nem hajlandó foglalkozni.

Nagy reményekre jogosító esemény az, hogy ez Egyesület elnöksége kiterjesztette figyelmét e kérdésre. Ha önök pártfogásuk alá veszik ezt az ügyet, bizonyára nem fog elmaradni a siker.

Angliában a betegápolás ügye nem kevésbé szomorú állapotból, mint a minőben jelenleg nálunk van, nehány év alatt oda emelkedett, hogy ma már mintaképül szolgál az egész világ előtt.

Ott is női erély és kitartás hozta létre ezt az eredményt.

E század első felében még az angol kórházakban a betegápoló személyzet a lehető legalacsonyabb szinvonalon állott. «Azt fogadtuk fel, a ki épen jelentkezett — írja egy orvos — mert tisztességes nő egyáltalán nem vállalkozott erre a foglalkozásra.»

1847-ben, a midőn *Sir Edward Parry* felszólítást intézett az angol nőkhöz — a haslari tengerész-kórház számára képzett ápolónőket kérve, — a tanfolyamra egyetlen egy nő sem jelentkezett.

Miss Nightingale 1851-ben német és franczia kórházakba volt kénytelen kimenni, hogy magát ápolónővé kiképezhesse.

Rövid nehány évtized alatt ez tökéletesen megváltozott. Jelenleg Angliában a nők számára alkalmas életpályák egyik legkeresettebbje az ápolónői.

Mindez *Miss Nightingale* érdeme.

*

A mai nemzedék, — írja Miss Nightingale egyik életírója — el sem tudja képzelni, hogy minő feltünést keltett az a hír az 1854—55. telén, hogy egy előkelő úri hölgy ott hagyva otthonát, a krimi hadjárat sebesültjeinek ápolására a harcztérre indul. Mindenkit elfogott a lelkesedés, Anglia minden részéből jelentkeztek a hölgyek ápolónőkül.

Miss Nightingale 1854 november elején 35 ápolónő élén *Scutari*ba ért. Az itteni kórházban rövid idő mulva 10,000 beteg volt a kezelésük alatt. Nehány hó mulva *Miss Stanley* 40 uj ápolónővel jött a munkában való részvételre.

Miss Nightingale ezután csakhamar elhagyta Scutarit, hogy a harcztérre menjen.

Nincs itt alkalom arra, hogy csak röviden is vázoljam Miss Nightingalenak a krimi hadjáratban való működését, a melyet a britt képviselőházban *Sidney Herbert* e szavakkal jellemzett: «*csodálatra méltó erély, csodálatra méltó tapintat, csodálatra méltó gyöngédség és mindenek fölött bámulatos önfeláldozás*».

Miss Nightingale most már a 70 éven túl levő öreg matróna. A nagy eseményekkel telt hosszú évek után homályosodó emlékezet bizonyára már csak mintegy álomkép gyanánt idézi fel előtte az 1854—55. év nagy napjait. A nagy vállalatra indulás izgalmait, a csatatér és kórház rémes képeit, az önfeláldozás eredményének gyönyörét.

Mi lehet e dicső életpályának legédesebb emléke? Az-e, a mint a *boulognei* halászok nejei, egyszerű emberek, egyszerű de megható módjával, hogy ők is részt vehessenek Miss Nightingale ünneplésében, karjaikon vitték podgyászát a városon keresztül? Vagy *Lord Ellesmere* szavai csengenek vissza emlékezetében, a ki 1856-ban a lordok házában ünnepelte érdemeit? Büszke-e azokra a kegyekre, a melyekkel királynője elhalmozza? Megtelnek-e könnyel a szemei, ha a halhatatlan *Longfellow*nak róla írt költeménye újul meg emlékezetében? Feldobog-e a szive, ha arra gondol, hogy hazája ő reá, mint fényes történelme egyik legdicsőbb alakjára büszke?

Ennek a nagy asszonynak a lelke nem öregedett meg. Jelleme megmaradt változatlanúl. Ma épen úgy kerüli az ünnepel-

tetést, mint a midőn hőstettei szinhelyéről hazájába visszatért. A maga fényes pályájában nem lát többet, mint kötelességének teljesítését, s minden elismerésnél becsesebb előtte az, hogy a mikor most már öreg kezei nem képesek sebeket kötözni: munkájában méltó utódokat hagyott, mert dicső példája megteremtette az angol ápolónők nemes seregét.

A midőn Miss Nightingale a krimi hadjárat után hazatért, tisztelői félmillió forintnyi nemzeti adományt gyűjtöttek össze s azt rendelkezése alá bocsátották. Ő ezt egy ápolónő-képző intézet alapjául adta.

1860-ban már megnyilt a «*Nightingale-Fund*» ápolónő-képző iskolája a St. Thomas kórházban s azóta növendékeinek száma a második ezret meghaladta.

A tanfolyam egy évig tart, a mely időre a növendékek 30 font sterlinget — 360 frt — fizetnek s egyszersmind kötelezik magukat, hogy a képesítés után legalább két évig a szabályszerű díjazás mellett kórházban, vagy valamely — a szegény betegek házi ápolására alakult — intézetben szolgálni fognak.

Ezenkívül a legtöbb londoni nagy kórháznak van külön ápolónő-képző intézete, hasonló szervezettel.

Londonon kívül is számos nagy városban van szintén magas szinvonalon álló ápolónő-iskola.

Az angol ápolónő-képző intézetekbe 26—36 év közötti nőket vesznek fel, s a jelentkezők száma oly nagy, hogy előkelő családból való hölgyek egy-két évig is várnak, a míg valamely kórház ápolónői iskolájába fölvételt nyerhetnek, bár az ápolónői pálya — az angol viszonyok között — nem mondható jövedelmezőnek. A kórház ápolónőinek élén álló *matron* évi fizetése 50—250 font sterling (600—3000 frt) a többi kórházi ápolónő fizetése 20—60 font sterling között változik a lakás és élelmezésen kívül.

Az ápolónők lakása az angol középosztály igényeinek megfelelő. Minden ápolónőnek külön hálószobája van — bedroom — azonkívül közös ebédlő és társalgó, ez utóbbi rendszerint zongorával ellátva, csinnal bebutorozva. Nemcsak a fővárosi kórházakban van ez így, hanem a vidékiekben is. Egyáltalán Angliában nem

tartozik a kórház fogalmához, hogy az rideg, visszataszító legyen. A kórtermek is otthonosság benyomását adják a kandallóban vígan lobogó tűzzel, a sok virággal, játékszerrel, a lábbadozó betegek kényelmes karosszékeivel. S például a St. Thomas kórház termei, a melyek ablakaiból a világ egyik leghatalmasabb panorámája tárul a néző szeme elé: a Thames és túlsó partján az angol parliament épülete, szépségükkel meglepik a látogatót.

Az ápolónőket Angliában állásuknál fogva tisztelet környezi, úgy hogy a legelőkelőbb családokhoz tartozó úrnők is nagy számmal lépnek be az ápolónők közé. Például Sir Henry Norman indiai alkirály nővére a St. Thomas kórházban működött, s egész sorozatát lehetne említeni a legelőkelőbb családokból származó ápolónőknek.

*

Most már Anglián túl is csaknem mindenütt belátják azt, hogy a betegápolás ügye milyen rendkívül fontos, s hogy különösen a betegeknek a kórházakban való gyógykezelése alkalmával a kórház egészségügyi viszonyai, a kezelő orvosok tudománya, ügyessége és lelkiismeretessége mellett az eredményben igen nagy szerep jut az ápolásnak is. Ehhez képest mindenfelé látjuk a jeleit annak is, hogy igyekeznek e pálya számára megnyerni azokat, a kikben megvannak a kellékek, hogy e nehéz hivatásnak meg tudjanak felelni.

Az ápolónőkre nézve igen fontos dolog az, hogy minő otthonból, minő családi életből kerültek e pályára. Épen az a magyarázata az Angliában elért nagy eredményeknek, hogy ott az ápolónői pályára jelentkezők az angol családi élet kitünő jellemét hozzák magukkal, s ebből fejlődött ki az ápolónői kar közszelleme.

Anglia nyomain legjobban *Észak-Amerika* halad. Az Egyesült-Államokban már 1790-ben *dr. Seaman* megkezdte az ápolónők rendszeres oktatását, de ez a kísérlet csakhamar abban maradt. A Miss Nightingale példája nyomán megindult angolországi mozgalom ébresztette fel újra a kérdés iránt való érdeklődést. 1873-ban a new-yorki Bellevue Hospital-lal kapcsolatban

jött létre az első modern ápolónő-képző iskola; azután gyorsan követték a jó példát Boston, New-Haven, Philadelphia és a többi nagy városok. Jelenleg több mint 40 ápolónő-képző intézet van az Egyesült-Államokban. Ezekben a kiképzés kitünő, s itt is, mint Angliában, az ápolónői pálya igen keresett hivatás a jó középosztályból származó nőkre nézve.

Belgiumban a kórházakat leginkább a különböző szerzetek látják el tanult ápolónőkkel.

Dániában a legtöbb kórházban kiképzett világi ápolónők végzik a betegápolást.

Franczia országban, a hol a kórházakban — nehány kórház kivételével — évszázadok óta az apáczák kezében volt a betegápolás, 1877-ben Páris főváros tanácsa elhatározta, hogy a kórházakat világi ápolószemélyzettel fogja ellátni. A *Hospital Laënnec* volt az első a sorban 1878-ban, s 1889 végén már csak a *Hôtel Dieu* volt a testvérek kezében. E mozgalom főleg politikai okokból indult ki, a mit pedig a jótékonyság terére nem volna szabad behurczolni.

Nem lehet tagadni ugyan, hogy Bourneville és társai, a kik e mozgalmat vezették, az apáczák ellen felmerült egyes panaszokra joggal hivatkozhattak, de a kórházak előkészület nélkül való gyors, kíméletlen és szükségtelen «laïcisation»-ja a vallás ellen való türelmetlenségből indult ki. «Minden apácza, bárminő legyen is a ruhája vagy fátyola — így szónokolt dr. Bourneville — kiengesztelhetlen ellensége a polgári társadalomnak. Ha megszabadulunk tőle, ha elvonjuk keresetét, ha elveszszük előle a propagandára használható teret: szolgálatot teszünk a polgári társadalomnak.»

Nagyon rövid idővel azután, hogy ezek a szavak elhangzottak, a Tonquinban küzdő franczia hadsereg tábornoka Mária Theresia nővér apáczának 1889 őszén a becsületrend keresztjét a következő beszéddel nyujtotta át:

«Mária Theresia testvér, ön már 20 éves korában a sebesülteket ápolta Balaclavaban s akkor hivatása teljesítése közben megsebesült. Ön Magentánál újra sebet kapott. Odaadással ápolta

a sebesülteket Francziaország minden hadjáratában: Syriában, Chinában és Mexicóban. Wörthnél önt a csatamezőről sebesülten vitték el, s mielőtt teljesen felgyógyult volna, már újra szolgálatában működött. A mikor egy gránát hullott a tábori kórházba, ön azt kezeibe vette s kivitte a kórházból. A szétrobbant gránát akkor önt súlyosan megsebesítette. Soha sem tette egy katona sem szolgálatát hősiesebben, sohasem szentelte életét hazájának és bajtársainak jobban, mint ön. Szerencsés vagyok Francziaország s a franczia hadsereg nevében önnek átnyujtani azt az érdemjelt, a mely csak rendkívüli hőstettek jutalma. Katonák, tisztelkedjetek!»

Még abban az évben, a mikor a Bourneville szerkesztésében megjelent ápoló-tankönyv örömmel hirdette, hogy maholnap az utolsó apácza is kipusztul a párisi kórházakból: az apáczákat kiűző rendeletet visszavonták. Nagyon helyesen történt ez így.

A hol betegről és betegápolásról van szó, nem lehet helye sem a vallásos, sem a vallás elleni türelmetlenségnek. Már a krisztusi parabola jelzi ezt, a melyben a megsebesült zsidó sebeit a szamaritánus kötözi be.

A szerzetes nővérek nagy érdemeit letagadni teljesen meddő kísérlet. A mi azonban nem zárja azt ki, hogy ne kívánjuk azt, hogy a világi ápolónők számára is nyiljon és pedig minél nagyobb tér. Francziaországban ez eddig nem sikerült olyan mértékben, mint Angliában, mind a mellett az ápoló személyzet szinvonala ott is örvendetesen emelkedik.

Hollandiában 1844-ben az utrechti kórházban indult meg a magasabb igényeknek megfelelő ápolónők alkalmazása. 1864-ben Hágában a családokban való ápolással foglalkozó diaconissák számára is nyilt iskola.

Németországban a kaiserwerthi diaconissa-intézet 1836 óta foglalkozik ápolónők képzésével. Itt tanult Miss Nightingale is. Hasonló intézetek keletkeztek 1842-ben Strassburgban, 1844-ben Utrechtben, 1847-ben Berlinben s azóta még számos helyen. A kórházakban a diaconissákkal a katholikus szerzetek és képzett világi ápolónők versenyeznek, nemes versenyben, a hol a nyertes a közügy.

Olaszországban az ápolás nagyrészt a szerzetek kezében van. Az ápoló személyzet sok kórházban a kellő képzettséggel nem bír, de a javulás jelei mutatkoznak.

Jól képzett ápoló személyzet van a *svéd* és *norvég* kórházakban is, azonban többnyire az alsóbb néposztályokból származó. Ugyanilyenek az *oroszországi* kórházak világi ápolónői.

Ausztriáról Burdettnek a kórházakról írt nagy könyve azt mondja, hogy a betegápolás ügye nagyon hátramaradt állapotban van. Ez az itélet teljesen indokolt.

Még rosszabbul vagyunk mi evvel.

A *magyarországi* kórházakban — kevés kivétellel — olyan ápoló személyzet van, a mely egyáltalán nem üti meg a mértéket.

A legtöbb vidéki kórházban jelenleg is — mint a hogy pár év előtt még a fővárosi kórházak nagy részében is volt — tanulatlan világi ápolókra és ápolónőkre bízzák a betegeket. Ezeket igen nyomorúságosan fizetik, pedig ha feladatuknak lelkiismeretesen meg akarnak felelni, teendőkkel túl vannak halmozva. Társadalmi helyzetük is nagyon alacsony. Ily körülmények között természetes, hogy ápolókul és ápolónőkül csak olyanok jelentkeznek, a kik alacsony műveltségük vagy egyéb okok miatt más kenyérkeresethez nem jutnak.

Igen nagy lépés történt a kórházi betegápolás terén hazánkban akkor, midőn legelőször a budapesti tudományegyetemi klinikák s azok nyomán több fővárosi és vidéki kórház a szerzetes nénéket hivták meg a betegápolás végezésére.

A legteljesebb elismerésre méltó az a kitartás és buzgalom, a mivel nehéz hivatásukat teljesítik. Annyival inkább, mert rendük szabályai sok fáradsággal járó ájtatossági gyakorlatokat is írnak eléjük s megtagadnak tőlük minden szórakozást, mondhatni még a pihenést is. Nagyon szomorú, hogy közülök nem egy hivatásának áldozatául esik.

A mi viszonyaink között a nagyobb kórházakra nézve szinte pótolhatatlanok az irgalmas nővérek, s igen sajnálatos, hogy létszámuk nem elég, hogy a kórházakat a hol szükség volna reájuk, elláthassák. Pedig a melyik kórházba apácza nem jut, ott a régi

tanulatlan, megbizhatatlan és embertelen ápoló személyzet gondja — vagy inkább gondatlansága — alatt maradnak a szerencsétlen betegek.

Az apáczákon kívül néhány kórházban, a melyek között ki kell emelnem a nagyszebeni közkórházat, igen jó szolgálatot tesznek a protestáns diakonissák.

Szomorú, hogy az országos vöröskereszt egylet, a mely magas pártfogás alatt nagy buzgalommal fogott hozzá a világi betegápolónői kar szervezéséhez, ebben olyan kevés eredményt tud felmutatni. A vöröskereszt egylet ápolónői az utóbbi években nem hogy tért nyertek volna, de épen tért veszítenek.

Nyilván azért, mert a különben angol mintára szervezett intézménynyel nem sikerült átültetni az angol ápolónői kar szeltemét. Az az osztály, mely Angliában a *Miss Nightingale*-okat és *Sister Dora*-kat adta, itt egyáltalán nem foglal helyet az ápolónők között. A nélkül pedig ez intézmény sohasem fog elérni igazi eredményeket.

Annak az oka, hogy ez így van, bizonyos fokig a társadalomban van. Nálunk a közintézetek között épen a kórházak iránt van a közönség a legkevesebb jóindulattal.

Azt sem lehet azonban tagadni, hogy a vöröskereszt egylet ápolónői iskolájának szervezete is egyik oka a középosztályból való nők elmaradásának. Olyan kórházban, a melynek egy része szanatorium, sőt a mely az úgynevezett közosztály ápolási díjának felemelése folytán jótékony kórházi jellegéből mindegyre veszít, olyan nők, a minőket Angliában *lady-nurse*-öknek neveznek, egyáltalán nem találnak helyet. Egészen más dolog a kórházi betegeket ápolni, mint jómódú betegek és hozzátartozóik körül tölteni be olyan szerepet, a mi félig ápolónőé, félig komornáé.

Készen vagyok arra a válaszra, hogy a vöröskereszt egylet nem úrnőket akar nevelni az ápolónőiből. Valóban ez nem is feladata, de az sem, hogy cselédeket neveljen. Neveljen ápolónőket, és pedig ápolónőket úrnőkből.

*

A képzett, előkelő világi ápolónők számára a mi viszonyaink között a nagy kórházakban aránylag kevés tér nyilik. Ott első kérdés az olcsóság.

Azok erősen bureaukratikus adminisztrációja még nagyon sokáig nem fogja belátni a jól képzett ápolónők alkalmazásának előnyeit. A számvevőségek azt nem tudják kiszámítani, hogy jó ápolás mellett a betegek meggyógyulása valószinűbb és gyorsabban történik. A mit minden orvos és minden nem orvos egyaránt tud, s azok, a kik a számokat fejtik maguk is tudják, a mikor nem az íróasztal mellett ülnek, hogy az olcsó, de megbízhatatlan személyzet alkalmazása igen rossz módja a takarékosságnak: ez a bureaukráczia *hivatalos esze* előtt ismeretlen valami.

Annál nagyobb tér nyilik az előkelő világi betegápolónők számára a vidéki kis kórházak élén.

Megbecsülhetetlen értékű jótéteményeket igér a hazai betegápolás ügyére nézve az a körülmény, hogy az arra leghivatottabbak a vidéki kis kórházak felállítása érdekében mozgalmat indítottak.

Angliának különösen földműveléssel foglalkozó vidékein rendkívül jó szolgálatokat tesznek az ily kis kórházak már évtizedek óta. Nálunk nagyon sokféle lenne hivatásuk.

Jóakaraton és buzgalmon kívül alig kell sok egyéb az ilyen kis kórház felállításához. A legtöbb helyen akad vagyonosabb földbirtokos, a ki egy épületet erre a czélra odaajándékozni vagy felépíteni hajlandó lenne.

Ezekre a kórházakra nézve nem lenne meg a közönségnek az az előítélete, a mivel a nagy kórházak iránt, fájdalom, viseltetik. S a mi különös figyelmet érdemel, e kis kórházak, a melyek útján kevés áldozattal olyan sok jót lehet tenni, alkalmasak arra, hogy a jobb módú osztályokban legyőzzék azt a közönyt, a mivel kórházügyünk küzd.

Ezekből egy jobb, nemesebb közszellem terjedhetne szét. Nagy jelentőségű dolog ez. Minden bajaink között a legnagyobb baj az, hogy társadalmunk a kezdeményezésre bátortalan és a tettre gyenge.

*

Minden ilyen vidéki kis kórház élére egy kiképzett, előkelő ápolónőre volna szükség, a ki a betegápolás vezetésén kívül, a mihez természetesen az abban való tényleges részvétel is hozzá tartozik, s a gazdaság intézésén kívül a számadások vitelére is képes. Akkor a kórháznak nincs szüksége gondnokra, s a kórház főnökasszonyát megfelelő fizetéssel elláthatja. Így van ez az angolországi *cottage hospital*-ekben általában.

Ez a hivatás felelősségteljes, de egyszersmind a legméltóbb tárgya a nemes ambiciónak. Valóságos áldás lehet a kórház főnökasszonya az egész környék lakosságára nézve, ha feladatát magasabb szempotból fogja fel s kedvvel és odaadással teljesiti.

A mikor erről van szó, képzeletemben feltünik a *Sister Dora*nak, a walsalli cottage-kórház épen tíz év előtt meghalt matrónjának alakja.

Az ő emlékét Wallsallban emlékszobor őrzi, de még méltóbb emléke az a megragadó életrajz, a melyben Miss Margaret Lonsdale örökítette meg a XIX. század e nagy martyrját.

Valóságos legenda ez az élettörténet. A mint a fiatal, csodaszép leány, Miss Nightingale példáján fellelkesülve otthagyja otthonát, hogy életét a betegek ápolásának áldozza. Ettől kezdve nincs számára más czél, más gondolat, mint segíteni a szenvedőkön. Nincs nehézség, nincs veszedelem, a melytől visszariadna. Csak a középkor legendáiban van méltó párja az ő nemes alakjának.

Az önfeláldozásnak ilyen nagy mértékére nincs mindenkinek szüksége; de azért ne menjen más ápolónőnek, mint a kit e pályára hivatás vonz. A kit azonban az szentel fel ápolónővé, az elé a legszebb, a legnemesebb, a legtöbb örömet nyujtó pálya tárul.

Budapest.

Dr. Farkas Jenő.

A KOLOZSVÁRI TANÍTÓKÉPZŐ 25 ÉVE.*

Az örömnek és kegyeletnek e kettős ünnepén nekem jutott a feladat, hogy ntézetünk 25 éves munkásságáról számot adjak.

Ezen feladatot nekem örömteljessé és nagyjelentőségűvé teszi azon körülmény, hogy szerencsés vagyok ezt azon magas személyiségek jelenlétében tehetni, kiket egyedűl illet a legmélyebb hála és elismerés azon tényezőkért, melyek ezen intézet fennállását és felvirágzását lehetővé tették, és a kiknek kezében van letéve szeretett intézetünk jövő sorsa, továbbfejlődésének feltételei! — Intézetünk 25 éves történetének legkimagaslóbb momentumát az képezi, hogy az elmult negyedszázad emlékének ez ünnepén körünkben tisztelhetjük Magyarország vallás- és közoktatási minisztерét és kormányainak tanácsosait, közöttük azt, ki évek sora óta fáradhatatlan gonddal és szeretettel vezeti hazánk népoktatásának ágazatait. Ezen örvendetes tény meggyőz minket arról, hogy az országos ügyek gondterhes vezetése mellett a szerényebb munkakörhöz is eljut legfőbb hatóságunknak magas figyelme, mely megnyugvással tölti el lelkünket és erőt és bátorságot kölcsönöz arra, hogy törhetetlen lelkesedéssel és szeretettel dolgozzunk, küzdjünk tanügyünk és intézetünk felvirágoztatásán.

Lelkünk mélyéből üdvözöljük Nagyméltóságodat és a közoktatási kormány jelenlevő tanácsosait.

Egy negyedszázad korszakot alkotó idő még egy nemzet életében is, hol a nagy idők számára létesült alkotások eredménye

* A 25 éves évforduló ünnepén tartott előadás.

felett csak nagy idők tanuskodnak. — Annál nevezetesebb időszak ez egy szerényebb kulturintézmény életében, melynek hatásköre bár szűkebb keretü, de eredményében nevezetes tényezője annak a fenséges munkakörnek melynek czélja a vallás és erkölcsösség fenntartása, a közművelődés és nemzeti kultura fejlesztése. És ha ezen intézet 25 éves munkásságával egy szemernyivel is hozzá járult az èmberiség boldogításához, imádott hazánk és nemzetünk erkölcsi és szellemi fejlődéséhez, úgy megérdemli, hogy ezen ünnepélyes órákban a mindeneket alkotó szeretet Istenének áldását kérjük munkásságára, hogy magasztos missióját teljesíthesse az idők végtelenjéig.

Ezért, midőn visszatekintünk intézetünk negyedszázados multjára, a lelkiismeretes munkásság nyomában fakadó lelki megnyugvásnak érzetéhez a felelőség érzete is szegődik, mely azt sugallja, hogy mi ez ünnepélyes alkalommal számadással is tartozunk; számadással legfőbb hatóságunknak, ki ezen intézetet gondozásunk és munkásságunkra bizta, és számadással a közéletnek, mely a közművelődés intézményeit mindenkor érdeklődéssel, de egyszersmind jogos birálattal szokta kisérni.

Ezen becses érdeklődés tanuságaként örömmel és büszkeséggel látjuk ez ünnepélyen a megjelent díszes vendégkoszorut, közöttük városunknak és a közéletnek jeleseit! Legyenek üdvözölve és fogadják köszönetünket megjelenésükért.

A következő rövid sorok feladata lesz kimutatni, hogy ezen intézet miként teljesíté feladatát a nemzeti nőnevelés szolgálatában, a hazaszeretet kötelességének teljesítésében.

Intézetünk az 1868. évi 38. t. cz, alapján létesült, mely kimondotta, hogy az ország különböző részében állami tanító- és tanítónőképzők állíttassanak. A kolozsvári állami tanítónőképző felállítása az idézett törvény fenkölt lelkű megalkotójának, báró Eötvös József, első magyar alkotmányos vallás- és közoktatási miniszternek nevéhez fűződik, ki alapját vetette meg nemzeti közmívelődésünknek egy, a legteljesebb tanszabadság elvére fektetett törvény megalkotása által, mely egyenlő gonddal karolja fel a fiúk és leányok nevelését. Ezen törvény keltétől számíthatjuk nőneve-

lésünk fejlődésének hajnalát. E lánglelkű hazafi oly eszméket hagyott örökség gyanánt nemzetére, melyek örök időre fogják lelkesíteni az újabb és újabb nemzedékeket a hazai népnevelés ügyének gondozására, fejlesztésére. «Csak egy mód van, mondja Eötvös, a mi által nemzetünk jövőjét biztosíthatjuk és hozzá méltó állást vívhatunk ki számára és ez abban áll, hogy nemzetünk míveltségén dolgozzunk! A törvényhozásnak a közmiveltség emelésére vonatkozó kötelességei között a népnevelés áll első helyen, mert a míveltség fája csak ott nő magasra, a hol annak gyökerei szélesen terjednek el.»

A nőnevelést első rendű szükségnek ismeri, mert a nők nemzeti szellemben való nevelésétől várja a jövő nemzedékek hazafiasságát, a nemzeti közszellem megizmosodását. Az állami iskolák szervezése sorában első helyen godoskodott a tanítónőképzők felállításáról, melyeknek igazgatásával nőket bizott meg. Útját egyengetve ez által azon közfelfogásnak, hogy a művelt magyar nőknek munkakört kell teremteni és őket a nemzeti művelődés nagy munkájának részeseivé kell tenni.

És midőn az elköltözött nagy szellem emlékének itt kegyeletes hálával adózunk, boldogan és megnyugvással tekintünk a jövőbe, mert az ő eszméinek egy ihletett apostola támadt, ki felvilágosodott, minden elfogultság nélküli szellemének messze kiható erejével, szakítva a multak hagyományaival, megvalósította azt, amit 25 év előtt még csak álomképben láttunk, de amit jámbor óhajtás alakjában sem mertünk volna kifejezni. Nagyméltóságod az, ki a magyar nemzeti nőnevelést a legmagasabb színvonalra emelte, megnyitva Felséges Urunk és királyunk legkegyelmesebb engedélyével — a legmagasabb szellemi és szakképzés csarnokát, az egyetemet: azon nők számára, kiket ész, jellem és munkaerő predestinálnak arra, hogy a női erények nemes és boldogító erejével a tudományt egyesítve, hivatott munkásai legyenek a nemzeti kulturának. Nagyméltóságod ezen alkotásával ragyogó betükkel írta be nevét a magyar nemzet művelődésének történetébe és mi hálás tisztelettel áldjuk a kezet, mely megadta a lehetőséget arra, hogy a tehetség érvényesülhessen a nőnél úgy, mint a férfinél és

hogy az önfenntartásra útalt művelt nő tehetsége és hajlama szerint érvényesíthesse munkaerejét a nemzeti jólét emlése érdekében.

Engedje meg Nagyméltóságod, hogy nőnevelésünk hivatott munkásainak nevében hálánk legméltóbb kifejezésére itt azon igéretet tehessem, miszerint megsokszorozott ügyszeretettel igyekezünk e kiváltságokra érdemes női nemzedéket nevelni. Olyan nemzedéket, melynek ideálja a «Legnagyobb Magyar» lelkében élt, midőn e haza érdemes leányaihoz intézett szózatában ezeket mondja: «Annyi nemes és szép, a mi az emberiséget fölemeli, a ti nemetek műve. Ti vagytok a polgári erény és nemzet védangyalai, mely nélkületek ki nem fejlik soha, vagy nem sokára elhervad, mert ti vontok minden körül bájt és életet! Ti emelitek egekbe a port és halhatatlanságra a halandót!»

Báró Eötvös József 1869 szept. 23-án Kolozsvárra jött. Felhivására a város nevelésügyi bizottsága és a képviseletből meghivott szakférfiak értekezletre gyültek össze, melyen a minister úr is megjelent. Lelkes beszédet intézve a gyülekezethez, a népnevelés terén az országra váró fontos teendőkről, kijelenti, hogy az ország különböző részein a törvény értelmében felállítandó tanító és tanítónőképzők egyikét Kolozsváron szándékozik felállítani az esetben, ha a város az intézetek számára a szükséges helyiségeket, illetve telkeket az állam rendelkezésére bocsátja.

A nemes város nem késett a kivánt áldozatot meghozni, és megvásárolta ezt a Wesselényi-féle telket, melyen intézetünk felépült, 9000 frtért, eredetileg a férfitanitó képezde számára és a gróf Lázár-féle telket, mely jelenleg a tanítóképezde tulajdona 16,000 frtért a tanítónőképezde számára. Mindkét telket 1870 julius 3-án kötött szerződés alapján a kormány rendelkezésére bocsátotta azon kikötéssel, hogy ezeken a telkeken az államkormány mindenkor felekezet nélküli és magyar népoktatási intézeteket fog fenntartani.

Miután az intézet megnyitásához szükséges előkészületek megtörténtek, az intézet 1870 deczember hó 5-én megnyittatott 20 bennlakó és 2 bejáró növendékkel. A megnyitás ünnepélyesen ment végbe. Megjelentek azon: gróf Péchi Manó kir. biztos, a pol-

gármester, az igazgató tanács, a tanári kar és számosan a város tanügyi köréből. Kethely József kir. tanfelügyelő lelkes beszéddel nyitja meg az ünnepélyt, báró Eötös miniszter sürgönyben üdvözli az intézet megnyitását és a felvételeket helyben hagyja.

Ime intézetünk életre ébredésének az első mozzanata. A Lázár-féle telken levő épületben szerény viszonyok közt kezdi működését az I. osztály felállításával. Azonban az a hely a belvárostól igen meszsze esvén, a bejáró leánykáknak alkalmatlannak találtatott. Ez okból az eredeti terven az a változtatás történt, hogy a Lázár-féle telek állandóan a férfi takítóképzőnek adatott át, a tanítónőképző pedig, miután a Wesselényi-féle telken alkalmas épület nem volt, bérházba költözött. Az intézet számára a br. Radák-féle házban, mely később gróf Bethlen Gergelyné, szül. Antos Klára úrnő tulajdonába ment át, találtatott alkalmas szállás, hol az intézet 1871-től 1894 szeptember végéig nyert hajlékot. Ezen hosszú idő alatt a tulajdonos úrnő a magas kormány által megkivánt többféle átalakításokat és tetemes költséggel járó pótépítkezéseket tétetett: azonban az épület ennek daczára sem felelt meg a nevelés és tanítás czéljainak. Az intézetnek sokat kellett nélkülöznie, a mi a vezetést és a növendékek gondozását felette megnehezítette.

E közben évről-évre megújítottuk kérelmünket egy az intézet czéljainak megfelelő épület emelése iránt. Óhajtásunk gróf Csáky Albin ő nagyméltóságának miniszterségе alatt valósúlt meg. A miniszter úr ugyanis 1890 junius hóban Kolozsvárra jött. Az ő mindenre kiterjedő magas figyelme intézetünket sem kerülte ki. Julius 16-ika volt az örvendetes nap, melyen a miniszter úr intézetünket magas látogatásával kitüntette. Az épület helyiségeit megtekintve, meghallgatta az intézet állapotáról tett jelentésünket, mely után kinyilatkoztatta, hogy meggyőződött, miszerint az intézetnek valóban szüksége van egy megfelelő épületre. És a miniszter úr igérő szavát csakhamar a tett is követte. Ugyanazon év deczember havában kelt magas rendelet értesít, hogy intézetünk számára czéljainak megfelelő épület emelését a minister úr elhatározta, ezért felhivja az igazgatótanácsot és tanári testületet, hogy figyelemmel az inté-

zet szükségleteire és a növendékek létszámára, az épület általános tervét dolgozzuk ki. Meghagyja egyszersmind, hogy az épület helyének kijelölésével legyünk figyelemmel arra, hogy a növendékek számára elegendő nagyságú játszótér álljon rendelkezésre.

Az öröm és megelégedés érzete szálta meg lelkünket azon remény megvalósulásának tudatában, hogy ezen sokat hányódott intézet 25-ik évében végre saját hajlékában nézhet egy szebb jövő elé. A tervezet elkészítésére Herczeg Zsigmond úr, a közoktatási miniszter kebelbeli építésze lőn megbizva. Az építés költségei 120,000 forintban állapíttattak meg. Az építkezés 1892. év őszén vette kezdetét. A munkák keresztülvitelével a szabályszerű pályázat alapján, Maetz Frigyes helybeli építész bizatott meg, ki azonban a vállalatot Endstrasser Benedek, szintén helybeli építésznek adta át. Időközben a nagyméltóságú miniszter úr elhatározta, hogy a tanítónőképző mellé egy országos tanítói leány-árvaházat állít fel az országos tanítói nyugdijalapból 80 árvára. Az árvaház elhelyezése végett az intézetnek már majdnem kész épületéhez utólagosan két szárny emeltetett. Ez okozta főképen, hogy az építkezés két évnél tovább húzódott. 1894 augusztus havában a munkálat annyira haladt, hogy a költözködést és felszerelést meg lehetett kezdeni és szeptember hó 20-adikán a tanítás már az új épületben kezdettük meg.

Egy nőnevelő intézet, melynek a meghatározott életpályára való értelmi képzéshez megfelelő erkölcsi és társadalmi nevelést is kell nyujtani, hogy a kibocsátott tanítónők hivatásukat a szakértelem mellett lelkesedéssel, idealizmussal és az emberiség iránti hittel és szeretettel tudják betölteni, nevelő czélját csak úgy közelítheti meg, ha az intézet belélete a gondos, nyájas otthonnak, a családias szeretetnek jellegével bir. Ehez pedig egyik lényeges kellék a megfelelő épület, melyben a tisztaság és rend, az izlés és jólét az intézetet tekintélyessé, tiszteletre méltóvá és az ifjúságnak kedves otthonává teszi. E sok jóból úgyis sokat levon a lelket és ideget fárasztó tömeges együttlét, a szabadság korlátozása és a komoly tanulmányokkal való szakadatlan foglalkozás. Ennek ellensúlyozására kell a kedély melegének, a lélek természetes vidámsá-

gának fenntartása felett őrködnünk, mert ez legjobb mellvért az életküzdelemben, és a legjobb útravaló, mit növendékeinknek nyújthatunk: egy nyájas, boldog ifjúkor emléke, mely bár fárasztó munkában telt el, de át van szőve a nemes, fenkölt benyomások derüjével, a jóra, szépre lelkesítő mozzanatok emlékével!

A legmélyebb hálával adózunk tehát magas tanügyi kormányunknak, hogy méltányolva a nevelés elveit, intézetünk számára a paedagogia és hygiena minden igényének megfelelő épületről a legnagyobb áldozatkészséggel gondoskodni kegyeskedett.

Intézetünk belső fejlődésének nevezetesebb mozzanatait következőkben foglalom össze:

Intézetünk $187^2/_3$-ban egészül ki három éves tanfolyamra. 1873-ban boldogúlt Trefort Ágoston vallás- és közoktatási minister úr és a magas tanügyi kormány több tagja szerencséltették az intézetet magas látogatásukkal. A kegyeletes emlékű miniszter, ki reform-alkotásaival hazánk kulturai fejlődésében elévülhetetlen érdemeket szerzett, «hármas jelszavához hiven, mely szerint Magyarországnak vagyonosságra, tudományra és a közegészségügy ápolására van szüksége», a magyar ipar fejlesztését egyik főfeladatává tűzte ki. Eszméjének kivitelét a legszélesebb alapra óhajtván fektetni, a népoktatási intézeteket is belevonta eszméje megvalósításának tényezői közé. 1877-ben rendeletet bocsát ki a házi ipari oktatás behozatala iránt. E czélra egy segédtanítónőt küld Budapestre a házi ipari munkák megtanulására és elrendeli a 3 évre terjedő ipartanítónői tanfolyamot. 1880-ban a külön tanfolyamot beszünteti, miután az elemi tanítónőképző növendékei birnak annyi elméleti ismerettel, mint a mennyit a tanterv az ipartanítónőktől megkiván. Azon növendékek tehát, kik a női kézimunkákban kiválóan ügyesek és ez előirt házi ipari munkákat megtanulják, az elemi tanítónői képesítő vizsgálat után külön ipartanítónői és munkamesternői vizsgát tehetnek. Ez alapon nyert intézetünkben 1880 óta 160 ipartanítónő és munkamesternő külön oklevelet.

1881-ben kiadott rendelet a tanítóképzést hatalmas lépéssel viszi előbbre. Ugyanis az összes állami tanítóképzők 3 évi tanfo-

lyama 4 évre emeltetett. Intentiója ezen rendeletnek, hogy az intézetbe lépő növendékek készületlensége magában az intézetben pótoltassék, továbbá, hogy a növendékek túlterhelése megszünjön, végül, hogy az elméleti és gyakorlati kiképzés alaposabb legyen. A felvételnél csak a tehetséges és a tanítói pályára alkalmas egyének vétessenek figyelembe, nem lévén a képezdék philantropikus, hanem egyedül tanítókat képző intézetek. Ugyanazon évben új tanterv lépett életbe és a képezdék igazgatásáról kiadott szabályrendelet is módosúl.

1881-ben részt vett az intézet az országos nőiparkiállításon, mely alkalommal ezüst éremmel lett kitüntetve a kiállított tárgyak rendszeres, izléses és pontos előállításáért.

1886-ban a tanárikar felterjesztésére a franczia nyelv tanítása rendszeresíttetett intézetünknél azon czélból, hogy növendékeink közül azok, kik zenei és idegen nyelvi ismeretekkel birnak, egyes családoknál mint nevelőnők nyerhessenek alkalmazást.

1888-ban az életmentés és egészségtan tanítása — utóbbi addig is részét képezte a pædagogiának — veszi kezdetét. A nagyméltóságú ministerium ennek tanításával dr. Engel Gábor országos kórházi igazgató urat intézetünknek érdemekben gazdag orvosát bizta meg.

1890-ben a tanárikar az igazgató tanács hozzájárulásával javaslatot intéz a nagyméltóságú miniszter úrhoz a kertészet és gazdaság tanítása érdekében. Kifejtettük jelentésünkben, miszerint a kertészeti ismeretek a nőkre általában, de kiváltképen a falusi tanítónőkre mily nagy haszonnal járnak, ezért kivánatos a kertészet alaposabb tanítása a tanítónőképzőben. E czélra egy tanultabb kertész kinevezését hoztuk javaslatba.

1892-ben a rendszeres tornatanítás veszi kezdetét, melynek tanítására képesített tornatanítónő lőn alkalmazva.

A tanítóképzők egyöntetü fejlődése és a szakszerű felügyelet létesítése érdekében örömmel fogadtuk a nagyméltóságú minister úrnak 1894. évben kelt magas rendeletével létesített ministeri biztosi intézményt. A biztos úr 1895 május hóban meglátogatta intézetünket.

A növendékekre vonatkozó főbb adatok következők: 1870 óta intézetünket összesen 2757 tanuló látogatta. Ezek közül mint intézeti növendék elhalt 21; tanulmányait időközben abban hagyta 98.

Legcsekélyebb volt a létszám $187^2/_3$-ban, ekkor 80 növendéke volt az intézetnek. Legnépesebb volt az utolsó két tanévben: $189^3/_4$-ben 140, $189^4/_5$-ben 165. A folyó tanévben 168 a növendékek létszáma.

Tanulmányi előmenetelre nézve: kitünő előmenetelt tanusított: 727, jeles volt 1093, jó 607, elégséges 89 és elégtelen volt 107 növendék.

Tanítónőképző intézeteinknek véghetetlen előnyére szolgál, hogy fennállásuk óta internátussal vannak egybekötve, hol a növendékek teljes ellátásban részesülnek. Az élelmezés 1870-től 1886-ig bérlőnek volt kiadva, évenkint megujított szerződés alapján. $188^5/_6$-ik tanévben miniszteri rendeletre a bérleti rendszer helyett a házi kezelés lépett életbe, melynek vezetése az első évben, miután férfi igazgató volt, egyik rendes tanítónőre bizatott. 1886 óta úgy a szellemi, mint az anyagi ügyek igazgatását az igazgatónő teljesíti.

A köztartás házi kezelése az intézet erkölcsi érdekeinek megóvása mellett az államkincstárra is tetemes előnynyel jár, amit a számadások bizonyítanak. Évenkint 4000 frttal kerül az államnak kevesebbe a növendékek ellátása házi kezelés mellett: daczára, hogy az étrend sokkal kedvezőbb és az élelmi czikkek ára tetemesen emelkedett az utóbbi években.

Az intézet fennállása óta összesen 1561 növendék nyert bennlakást az intézetben. Ezeknek egy harmadrésze teljes államköltségen élvezte a köztartást. Ezen előnyben túlnyomólag néptanítók és tanárok, továbbá állami tisztviselők és honvédtisztek gyermekei részesültek. Az intézet dologi és köztartási költségeire fordított összeg 25 év alatt 428,969 forintot tesz. Ebből a növendékek által befizetett tartásdíjakból az államkincstárnak megtérült 83,160 frt.

Intézetünkben 25 év platt 617 tanítónő nyert népiskolai

tanítónői oklevelet. Ezek közül képesítése óta megszakítás nélkül tanít: 415 tanitónő. Közülök polgári és felsőbb leányiskolában és tanítónőképzőben van alkalmazva 56.

Több évi tanítás után a tanítói pályát elhagyta: 64; meghalt: 30; más pályára lépett: 5; állást egyáltalán nem foglalt: 46; a polgári tanítónőképzőben tovább tanult: 18; állás nélkül van az utolsó képesítés óta: 6; nem sikerült adatokat nyernem 33-ról.

Az intézet felügyeletére hivatott testület az igazgatótanács, 1870-ben alakult meg.

Elnökül Kethely József kir. tanfelügyelő és kivűle 8 tag neveztetett ki, minthogy akkor a két képezdének közös igazgatótanácsa volt. Ezen első tagok közül jelenleg, tehát 25 év óta, csupán méltóságos Lészay Ferencz úr tagja a tanácsnak. 1882-ben ministeri rendeletre megalakúl intézetünk külön igazgatótanácsa, melynek tagjai lettek: Várady Károly kir. tanfelügyelő, és elnöklete alatt: Lészay Ferencz nagybirtokos, dr. Felméri Lajos és dr. Koch Antal egyetemi tanárok, Molnár Sándor ügyvéd és Páll Gyula pénzügyi tanácsos. Az igazgatótanács nagy buzgóságot fejtett ki az intézet szervezése közül és mindenkor gonddal őrködött annak szellemi és anyagi ügyei felett. Ezen kiváló testület sorából fájdalommal vesztettük el 1886-ban Várady Károly tanfelügyelőt. Helyébe Kozma Ferencz kir. tanácsos nagyrabecsült tanfelügyelőnk lépett. 1894-ben dr. Felméri Lajos halálát gyászoltuk. 1895-ben dr. Koch Antal a budapesti tudományegyetemhez neveztetvén ki, legmélyebb sajnálatunkra kilépett az igazgatótanácsból. Ugyanakkor a nagyméltóságú Miniszter úr két új taggal egészíti ki az igazgatótanácsot: Dr. Farkas Lajos egyetemi tanár és dr. Ferenczi Zoltán egyetemi könyvtári igazgató urak kinevezésével.

Az igazgatói állás is több változáson ment át. 1870 és 71-ben Theszáry Ida, 1872-ben Sziklay Mária, 1873-tól 1886-ig Kozma József volt az igazgató; 1886 óta a jelenlegi igazgatás alatt van az intézet.

A tanári testületnek 25 év alatt 26 tagja volt. Közülök rendes tanár 6; és pedig: Páll Ferencz a férfi képezde érdemes igazgatója 1870-ben mint rendes tanár működött, 1871-ben igazgató lett.

1. Erdélyi Indali Péter 1870-től 1885-ig; ekkor elhalt. 2. Benedek Áron 1871-től 1890-ig; ekkor elhalt. 3. Bod Péter 1885-től 1888-ig; ekkor áthelyeztetett. 4. Dr. Lázár Gyula 1886 óta működik. 5. Bányay Árpád 1887-től 1892-ig, ekkor áthelyeztetett és 1893-ban meghalt. 6. Kovács Béla 1891 óta működik.

Rendes tanítónő volt kettő: 1. Kozmáné Gesztesi Etelka 1873—1886-ig; ekkor áthelyeztetett. 2. Heinrich Józsa 1892 óta működik.

Rajztanár volt 3: 1. Láposy Lajos 1871-től 1884-ig, ekkor nyugdíjba lépett és 1888-ban meghalt. 2. Sárdi István 1884—1892-ig működött, ekkor súlyos betegsége miatt nyugdíjba vonult. 3. Versényi Gábor 1892 óta működik rendes tanári minőségben.

Zenetanár volt: 1. Stöger Béla 1871-től 1891-ig, ekkor nyugalomba vonult és 1895 év őszén meghalt; 2. Stark Vilmos 1891 óta működik.

Segédtanítónő volt 11 és pedig: 1. Lázár Irma 1870—71-ig, ekkor leköszönt. 2. Özv. Rauschmanné 1872—84-ig. 3. Rauschmann Czeczilia 1872—84-ig, áthelyeztetett. 4. Bartholomaides Adél 1885—1891-ig. 5. Keul Sarolta 1886—1891-ig, ekkor felsőbb leányisk. tanítónőnek kineveztetett. 6. Gyürki Ilona 1890—91-ig. 7. Andrejka Sarolta 1891—92-ig. 8. Than Irma 1891-ben 3 hóig, ekkor áthelyeztetett. 9. Pischl Ida 1891 óta működik. 10. May Emilia 1892 óta működik. 11. Mangezius Marie 1895 óta.

Gyakorlóiskolai tanítók voltak: 1. Gazsi József 1871—1884-ig, ekkor nyugalomba vonult; 2. Pap Mária 1884 óta működik.

Az intézet orvosai voltak: Dr. Incze Miklós 1870—1874-ig; Dr. Szőcs Emil 1874—1887-ig, ekkor elhalt; Dr. Engel Gábor egy. nyilv. rendkivüli tanár, országos kórházi igazgató 1887 óta orvosa az intézetnek.

Mulasztást követnék el, ha nem méltatnám e helyen munkatársaimnak, a tanári testületnek érdemeit, amely testület úgy a multban, mint a jelenben a szó legszentebb értelmében hiven teljesítette kötelességét. Ezen testületnek minden tagja hivatásának magaslatán áll, kiket egy közös czél lelkesít: a gondjainkra bizott intézet felvirágoztatása, erkölcsi és szellemi szinvonalának emelése!

De nem mulaszthatom el, intézetünk nevében őszinte, mély hálánknak kifejezést adni Kolozsvár városa és előljárósága iránt, azért az előzékeny figyelemért és gondoskodásáért, melyet intézetünk irányában úgy a multban, mint a jelenben is tanusítani kegyeskedett. Ugyanis intézetünk félreeső környékét tetemes áldozatok árán rendezte, járdát készíttetett, egy új utczát nyitott, mely a közlekedést a belvárossal megrövidítette, az intézet környékét nyiltabbá tette; a vizvetéki és csatornázási hálózatot az intézet iránti tekintetből ezen városrészre is kiterjesztette. Fogadja mindezekért a nemes város és előljárósága legmélyebb köszönetünk nyilvánítását.

És most, a midőn intézetünk 25 éves munkásságáról nyujtott vázlatos beszámolást befejezem: Nagyméltóságodhoz fordulok, hogy újból és szüntelen megköszönjem ezen intézet iránt tanusított magas figyelmét és kegyes jóindulatát, melyet mai megjelenésével is kifejezni kegyeskedett.

Nagyméltóságod létesített reformjaival nemzeti kulturánkban egy új korszakot: a felvilágosodás, az igazi szabadelvüség és a legnemesebb humánizmus korszakát alkotta meg: a legfenségesebb emléket állitva ez által nemzete dicsőségére az új ezerév küszöbén!

Lelkesedés és büszkeség tölti be szivünket, hogy nagy szellemének vezérlete alatt állva részesei lehetünk ama fenséges eszmék megvalósításának, melyeknek czélja nemzetünket nagygyá, boldoggá tenni és fennmaradását a szellemi felsőbbség hatalmával biztosítani.

Esdve kérem Nagyméltóságodat, ajándékozza meg ezen intézetet bizalmával, atyai szeretetével és avassa fel azon hű munkásai sorába, kiktől hittel és bizalommal várja nemes eszméinek megvalósítását.

Isten végtelen áldását kérjük Nagyméltóságod működésére, életére és családjára.

Kolozsvár. *Lázárné Kasztner Janka.*

A NŐK EGYETEMRE KÉPZÉSE.*

Nemzeti érdekek adtak impulsust ama dicséretre nem szoruló intézkedésnek, mely bebocsátja a nőket a tudomány szentélyébe: az előkészítéssel soká ne késlekedjünk!

A nőképző leánygymáziuma *kezdete* csak, nem befejezése az átalakító munkának; egyetlen szál gyökér, mely bár mélyebbre fog nyomulni a kiélt, a száraz felületnél; de vajjon a komoly rendszeres műveltség kevés nektárja, mennyi hajcsővein fölszívódhatik, elég-e egy nemzet leányainak lelki táplálására? Kétségkivül nem.

A nagy misszióból egyetlen leánygymnázium vajmi csekély részt vehet ki magának. Még ha osztályosává tudná is tenni a magasabb műveltségnek az egész ország minden ambiciózus, tehetséges leányát: épen a leányt szólítsuk már tíz éves korában az édes családi boldogság köréből el? melynek melege fakasztaná ki lelkében a legszebb női erényeket.

Egy leány-középiskolát akár a társadalom, akár az állam ad a művelődés szolgálatába: egy csepp vizet ejtett a forró vasra, melyen csak lebeg a csepp, de szerves érintkezésbe nem lép vele. A női ismereteket is kultiváló egységes leány-középiskoláknak pedig bele kell olvadniok a nemzet érdekeibe; a nők komoly irányú műveltségével közös szellemi vagyonunkat fogja ez intézmény emelni.

Ám valljuk be, *több* ily iskolát szervezni még *nincs módunkban*, mert népiskoláink modern alapra helyezése sokkal is égetőbb

* Nem értünk ugyan minden tekintetben egyet ennek a kétségtelenül érdekes czikknek irójával, de hiszszük, hogy felszólalása nem marad visszhang nélkül, s az eszmék tisztázására e fontos kérdésben jótékonyan fog hatni. Azért közöljük. *Szerk.*

kérdés. S ha ezek magasabb czélt látva maguk előtt, sikert biztosító önérzettel munkálkodnak: kedvező szél akkor fogja dagasztani leánygymnáziumaink vitorláit; akkor lesz életerős, termékeny a talaj, melybe az egészen ujonnan szervezett, a népoktatási intézetekkel összhangzásba hozott leány-középiskolák drága plántáit reménységgel ültethetjük el. Előbb a talajt kellene porhanyítanunk, már magának — a reformra türelmetlenül várakozó — népnevelésünknek érdekében is. Eszméje, terve a nagy jövőjü leány-középiskoláknak, hadd fejlődnék ezalatt: mentől nemesebb, tökéletesebb a gyümölcs, annál tovább érik . . .

Mit tegyünk tehát? illuzoriussá hogy ne váljék az a nagy gondolat, mely közkincscsé tette az egyetem tudományait.

Megnyugvásra legkevésbbé van okunk: üres látszat csupán, hogy egy leánygymnáziummal meg van oldva a nők egyetemi előkészítésének kérdése. Ismerjük föl e képzetes megoldás lidércz fényét és szítsuk lelkünkben, lohadni pillanatra se engedjük az első lelkesedés tüzét; ennek heve alkossa meg ideiglenesen, átmenetül az intézményt, mely existenciát sürgősen kér.

A próbálgatások szélmalom-harczait miért vívnók? Induljunk meg *egyelőre* Svájcz oktatásügyének tapasztalatokkal kipróbált utain: drága talizmánnal térünk majd meg. E kis kirándulással, anyagi befektetések, erkölcsi siker koczkázása nélkül fölrázzuk népoktatásunkat zsibbadt szendergéséből; tanitóink képzettsége felszökken, népiskoláink niveauja emelkedik, a polgári iskolai intézmény oly stádiumba jut, hogy eredeti czéljának megfelelőleg önként kifejlődik belőle a gyakorlati életpályák gyakorlati iskolája, ha majd különválik tőle a leánygymnásium.

Svájcz müvelt, fölvilágosult népe, hires és kedvelt nőorvosai, nőtanárai elég biztositékul szolgálhatnak, hogy átmeneti hajóhidul, saját iskola-ügyünket annak praktikus rendszere szerint formáljuk.

Számoltunk az egyetemi előképzés biztos sikerével, ha a tanitónőképzőkhöz csatoljuk a latin tanfolyamot, mint az Zürichben, Basel-, Bern- és Genfben van.

Legyen az *elemi képzők* négy éve, a *felső gymnázium* munka-

beosztásának teljesen megfelelő, csakkogy fakultativ görög-latinnal és másrészt fakultativ pædagógiai tanfolyammal. A pædagógiai tanfolyamok a tanítónők gyakorlati és szakszerű képzésére álljanak fenn. A gyakorlat inkább a maradandóbb becsü, kiváló forrásmunkák s a gyermeki lélek megismerésére terjedjen, mint a tanítás gyakorlatára, a mi néhány óra alatt úgyis megjön.

Nagyon szép programmal dolgoznak Zürich tanítónőképzői; nem kötelező tárgyaik a modern müveltség igényeihez emelkednek. Felölelik ez iskolák az angol-, az olasz nyelvet; a klasszikus szini irodalmat, szinházi látogatásokkal kapcsolatban ismertetik és méltatják; szép eredménynyel tanítják a zongora-művészetet, karéneket, sőt jogi ismereteket is nyújtanak.

Az, hogy a gymnáziális mértékből semmit sem engedünk, mindenesetre emelné a mi elemi tanítónőink intelligenciáját is. A nagyjövőjü népnevelés ügye pedig közvetlen az ő kezükbe van letéve.

Ilyen tökéletesedett elemi tanítónó-képzővé alakuljon polgári tanítónő-képzőnk is, melyet az egyetem, mint Svájczban, hazánkban is fölöslegessé tenne. Mert hiszen polgári leányiskoláink, mint ilyenek nem lesznek tovább. Gyakorlati értékü ismeretekből úgy sem adnak semmit sem; müveltségi ismeretekből pedig sokat ölelve föl, keveset nyujtanak.

E mai alakjukban szinte semmi missziót sem teljesítő *polgári iskoláink a gymnázium első négy évének színvonalára emelkedjenek.* A fakultativ latinnal itt az egyszerübb igényeket szolgáló gyakorlati tanfolyamok álljanak párhúzamban. A nép- és polgári osztályok nagy részének érdekeit bizonynyal hívebben szolgálnák ez újjáalakult polgári iskolák: kereskedelmi, irodai-, póstai-, távirói- és női munkákra képesítő kurzusai. Hogy pedig a többi tárgyakat ez életiskolák növendékei is a gymnázium szellemében tanulnák: müveltségüket bizonynyal csak kedvezően befolyásolná. Mindent ugyan nem ölelhetnének fel e gymnázium irányú iskolák, mint mai polgári iskoláink; de elsőbbségük épen ebben gyökereznék.

Az általános és nemzeti müveltség alap-kincseit az elemi

iskola hat osztálya lesz hivatva lerakni. Az egész pályát felületesen ne fussa be mindegyik iskola: keretén belül érvényesülhet csak a konczentrikus methodus, az egész iskola-rendszeren keresztül vive, leszállítja a czélt és sikert. Nagy nemzeti kérdés a polgári osztály — kenyérkeresetre is képesítő — nevelése: impulzust, polgári iskoláink algymnáziumokká fejlesztésére, mégis csak a nők egyetemi előkészítése ad. Mennyiben lenne az átalakítás üdvös ebből a szempontból? Tantervében valóságos gymnázium lenne; czélja hibás, az eredmény hiányos, így nem lehet. Ennyiben egyrangú volna a kérdéses leánygymnáziumokkal. De míg teljes leánygymnáziumot idővel is, a műveltség góczpontjai kapnának csupán; polg. leányiskolából alakult algymnáziuma kis városoknak is lesz. Be kell ismernünk, hogy az egyetemi szabad tanulás jótékonyan csak így hat. A házi nevelés pótolhatatlan fontosságától el is tekintve, a tehetségek jó része a szerényebb életviszonyok közül csak így juthatna el a tudás tiszta forrásához.

Ezek az algymnáziumok önálló organumai lennének a tanítónő-képzőkből alakult felsőgymnáziumoknak. A négy évet ú. n. kis érettségi fejezné be, mely arra való volna, hogy föleleventse, összeolvassza a nyújtott ismereteket, a mi fontos azokra nézve is, kiknek nevelése itt befejezést nyer, de különösen jó próbakő a felsőgymnázium lépcsője előtt. Svájczban egy városban, egy vezetés alatt van ugyan a teljes gymnázium: a felső-gymnázium I. osztályára mégis csak az alapvizsgálat sikeres megállása után tarthat igényt a tanuló, mely vizsgálat beszámol az algymnázium négy éves munkájáról, míg az érettségi sok tárgyat elejteni kénytelen. A nemzet minden rétegének művelése érdekében, szabad tárgyai lehetnének már az algymnáziumoknak a latinon kívül: a franczia s a zongora. De hogy nem odavaló tehetségek és ingadozó szorgalmak már az alsó-gymnáziumi osztályok haladását se akadályozzák, a latin tanfolyamra jelentkezőket legalább 4 heti sikeres próbaidő után lehetne állandósítani. Nemcsak Svájczban, a mi gymnáziumainkban is megvan ez a gyakorlat. A tapasztalat ugyanazt mutatja, hogy mindemellett is szinte nem lehet meggátolni a nem-tudományos pályára való erők odaözönlését. Nem,

az igaz; de miért? A törvény maga kerülteti ki az elemi iskola felső két osztályát, melynek fentartását megköveteli. A követelés negativ természetű így, s az intézmény olyan, mint a kamat nélkül heverő pénz. Holott hat elemi osztály végzése segítene kikerülni egyrész a szellemi proletárság örvényét; mélyen működő faktora lenne másrészt a népművelődés fölvirágzásának. A népiskola áldásos földjén szívta be bizonynyal Svájcz népe is a fölvilágosodás, a műveltség balzsamos és egészséges levegőjét. Másodfokú iskolái is a magas színvonalon álló, 6 osztályú elemi iskoláknak köszönik jó hírnevüket, mert a csupán tanköteles éveiken át tanulók nem nehezítik, nem késleltetik ama nagyobb czélú iskolák munkáját. Aránytalanul nem lepi el a svájczi ifjúság a tudományos pályákat mert iskola-rendszerében a hozzávetőleges pályaválasztás később következik be, mikor már legalább a 12. évén túl van a növendék s tehetsége az ipari, művészeti, reál- vagy egyetemi tanulmányok iránt jobban mutatkozik.

A mi, gymnazium-tantervű polgári leányiskoláink is a *VI. elemi osztályból* veszik majd tanulóikat.

Az a 6 év vezesse be leányainkat a női ügyességekbe, adjon jártasságot a német nyelvben, nemcsak hogy az algymnáziummal ne három idegen nyelv várakozzék reájuk, hanem hogy tágabb és gyakorlatibb műveltséget nyerjen az, a kinek tanulmánya annyi, mennyit az elemi iskola nyújt.

Nemcsak tanítványaink, magának az iskolának színvonala is emelkednék, úgy hogy a mai polgári iskoláknál működő tanítónők — a mennyiben ambiciójuk szünidei egyetemi kursusok hallgatására nem volna — fizetésük meghagyásával átmehetnének az elemi iskolák felső osztályaiba. A tanítónő-képzőkben, a felsőbb leányiskolákban most is középiskolai képesítésű tanárok vannak alkalmazva, sőt a legtöbb polgári iskolánál is akad egy-egy. E tanerők gymnáziális szellemben mindjárt megkezdhetnék működésüket.

Maguk tökéletesítésére a fővárosi polg. tanítónők évközben is látogathatnák az egyetem szabad szakjait, az egyetemes osztályt. melyek hogy a tudomány áhítók előtt korlátlanúl megnyíljanak:

nemzeti művelődésünknek tartozunk vele. Svájczban nem is intelligens nő az, a ki egyetemre nem járt. De később is, nemcsak tanítónők, a társadalom más művelt nőtagjai is, évenkint fölkeresnek egy-egy kedvelt szakot az egyetemen. Az előképzettség megbirálása nem korlátozza ebben szabadságukat, de viszont e kiváltságért cserébe diploma megszerzési jogukat adják föl. És az elemek művelődésével nyer a társadalom, nyer a nemzet.

Ez az elv és az a czél, hogy a tanulás szabadságát a *jelen* ambiczióstus hölgyei is élvezhessék; hogy leánynevelés-ügyünk alaposan képzett nőtanárok nélkül sokáig ne szükölködjék: lebegjen szemünk előtt akkor, mikor nem zárjuk el az egyetem tudományát azoktól, a kik érettek és bár nem érettségi formájában, de kellő előképzettséggel rendelkeznek ahhoz, hogy mélyen behatolhassanak az egyetemi előadások értelmébe. A javaslat csak első pillanatra látszik kedvezménynek, mert érettségi, latinnal, illetve göröggel, majd az alapvizsgák előtt követelhető. A czélszerű elvekkel dolgozó Svájcz főiskolái magas mértékre állítják ugyan az előképzettségről beszámoló fölvételi vizsgát, de érettségit még az orvosoktól is, a vizsgák fölvétele előtt követelnek csak. Mert nem az érettségitől retten vissza az, ki egyetemi tanulmányokra erőt érez magában, csak az időtől! Ellenben egyetemi évei alatt alaposan készülhet latinra, görögre, melyekre az alapvizsgáig egyedül a philologusnak van szüksége.

Genf és Zürich nem saját leányaik érdekében, a kiknek van alkalmuk nyilvános iskolákban az érettségire készülni: az idegenek kedvéért hozták ezt az intézményt. És mi tagadnók meg honleányainktól, társadalmunktól és nőnevelésünktől, melyek nőerőkre várakoznak!?

Újabb férfierőkre a leánygymnáziumokhoz nem igen számíthatunk: nőtanárok gyors kiképzéséről kell tehát gondoskodnunk... Igaz, hogy jóval kevesebb középiskolai erőre volna szükség, ha a latint, mint némelyek emlegetik, a gymnázium 5. osztályában, azaz a tanítónő-képzőkben kezdenők meg. Nem az ellen szólok, mintha szorgalmas, tehetséges tanulók felényi idő alatt is föl ne tudnák dolgozni azt, a mit a középtehetségű nagy tömeg 8 év alatt

tesz magáévá: más, figyelemre méltó lélektani ok veti el ezt a tervet.

A 12 éves gyermekben erősebb a reprodukáló erő, mint az elvonó, alkotó: ezért az emlékezettel dolgozó latinnyelvet bizonyára jobban megbirja és szivesebben is tanulja, mint méltatná az irodalom remekeit, tanulná a logikai fantáziát erősen működtető térbeli mértant, vagy az elvonó itélő erőre támaszkodó algebrát, analytikát.

Kétségkívül, a lélek eme fejlődési tulajdonságából indúltak ki a svájczi pædagógusok, a mikor a gymnázium első osztályára heti *tíz* latin-órát, a másodikra heti 7 görög-órát szabtak még a latinokhoz. Ellenben a felső gymnáziumi évek, illetőleg leányoknál a tanítónő-képzők a már erkölcsi szép iránt is fogékony léleknek épen ez elvonó, következtető, teremtő, szóval magasabb fejlettségű erőit aknázzák ki.

Vajha ebben is és a rendszer alapjában is egyelőre Svájcz észszerű és biztos sikert igérő gyakorlatát követnők! A költséges, önálló szervezetnél fogva csak lassan fejlődhető leány-gymnáziumok helyett vajha ily *gyors* megoldást nyerne a nők egyetemi előiskolázásának ügye, hogy egy varázsütésre idézze elő nemcsak tanítóképzésünk, hanem vele együtt egész nőnevelésünk újjászületését.

Nagy nemzeti ünnepünkön az ifjú második ezred izlése és igényei szerint így átidomúlva és átfinomúlva jelenhetnék már meg nevelésügyünk a kultura múzsája előtt, hogy ezredéves hódolatát méltóképp adja át.

Zürich. *Molnár Evelin.*

A LEÍRÓ PRÓZA FAJAI.*

(Gyakorlati tanítás a felsőbb leányiskola V. osztályában.)

Valahányszor egy-egy, hogy úgy mondjam, gyakorlati lélektani-logikai órát tartok a felsőbb leányiskola valamelyik osztályában, a mikor *gyakorlati módon alkottatok fogalmat a szerzett képzetekből, ítéleteket a fogalmakból, következtetéseket az ítéletekből:* mindannyiszor valóságos lelki gyönyörüséggel látom, figyelem meg azt a lázas munkát, rendezkedést, igazodást, alakulást, a mely ilyenkor a gyermekek lelki világában végbe megy.

Nincs a világon jobb fegyelmi eszköz, mint egy ilyen óra; mintha valami nagy delejes hatás gyakorlódnék ilyenkor a gyermeki lélekre. Nem más ez a delejes hatás-erő, mint a mi lelkünk munkájának azonos volta az övékkel. Talán sohasem semmisül meg a tanítóra nézve a külső világ oly mértékben, mintha ilyen lélektani bonczolásokat eszközöl — s ennek következtében talán sohasem lesz oly egygyé, egységes szellemi erővé a tanító és növendékek lelki világa, mint ilyen alkalmakkor.

Az egymással szoros logikai kapcsolatban álló kérdések hullámzásba, rezgésbe hozzák ezt a lelki világot (a nagy együttes lelki világot értem). Ilyen alkalmakkor a legalaposabban meggyőződhetik a tanító, vajjon helyes volt-e a kérdése, mert a mint nem természetes kifolyása, mintegy eredménye az előbbi feleletnek, az előbbi részletnek: azonnal visszautasítja az a közösen dolgozó lelki működés, melynek a tanító is csak egy része, tagja, ámbár ő a vezető elem. Ha pedig például a gyermekek közül egyik-másik csupa szelességből, igazán nem figyelmetlenségből, *(muszáj*

* A M. D. E. tanítónői szakosztályában tartott előadás.

ilyenkor figyelni, mondta egyik kis növendékem) helytelen feleletet ad, hogy lázad fel egyszerre, parancsszóra az egész osztály, hogy javítja ki karban a hibát, önkénytelenül, ösztönszerűleg, a logika erejének kényszerítő hatása alatt.

Rendkivül érdekesek, élvezetesek az ilyen órák tanítóra és növendékre egyaránt. Nincs az a porczikája a szellemtestnek — hogy paradoxonban beszéljek — a mely ne végezne ilyenkor bizonyos szellemi gymnasztikát s a mely ennek következtében ne erősödnék, izmosodnék. A szellem tornáztatója, a tanító, együtt, egyszerre működik a gyermekekkel, mint a hogyan a testgyakorlatnál is gyakran szokás; de a vezénylő nem ő, hanem az az együttes, nagy szellemi erő, a logika, az uralkodó lélek.

E szellemi gymnasztika közben formálódik, alakul az értelemvilág minden ereje, lélektanilag szólva az ismerőtehetség minden nyilvánulása. Alakítunk, *alakilag képzünk* ilyenkor, még pedig közvetetlen hatás alatt, mert hiszen együtt dolgozunk. Az ismeret a legtermészetesebb módon, úgyszólván észrevétlenül alárendeli magát ennek a nagy, ennek a legfőbb czélnak, megszünik mint önczél szerepelni.

Eszközzé válik a logikának — hogy úgy mondjam — a kezében és csak közvetve lesz czéllá, a mennyiben a czél megvalósításához természetszerűen hozzájárul.

Érdekesek az olyan órák is tagadhatatlan, mikor a phantasia, a képzelő erő a czél, s mikor az ismeret ennek az erőnek a szolgálatába szegődik, ezt formálja, ezt alakítja.

Érdekesek, fenségesen, magasztosan szépek az olyan órák, mikor a nemes érzelmek fejlesztésének, alakításának, formálásának avagy gondozásának munkájában van segítségünkre az ismeret.

De — én legalább úgy tapasztaltam — a legegységesebben akkor működik osztály és tanító együtt, szellemileg, lelkileg akkor olvadnak legteljesebben össze, *mikor az értelmi tehetség körében előforduló erők fejlesztéséről van szó: mikor a képzetből fogalom lesz, a fogalomból ítélet, az ítéletből következtetés.*

Legyen szabad egy a gyakorlatban tényleg megtartott taní-

tással illusztrálni az elmondottakat, illetőleg bebizonyítani, hogy az elmondott elmélkedés, elméleti rész a gyakorlat munkájának eredménye.

A felsőbb leányiskola V. osztályában tanítok. A tanítás tárgya:

1. A szerzett képzetek alapján a leíró prózának, mint felsőbbrendű fogalomnak keletkeztetése.

2. Ennek fajainak, illetve az alárendelt fogalmaknak, — melyek természetesen egymásra nézve mellérendeltek — elkülönítése; azaz a leíró próza fajainak osztályozása.

3. E fajok közös kellékeinek megállapítása.

Megjegyzem, hogy a képzetgyűjtés természetesen nem kizárólag ennek az osztálynak a munkája s mivel a leánykák csaknem valamennyien az előző osztályokban is együtt tanultak — a tanítás egységessé tételének czéljából is — felismételtettem és felújíttattam az előző osztályokban idevágó olvasmányokat is. Ezúttal kiválólag a fenn kijelölt szempontokból, a *műfaj* szempontjából foglalkozom e példákkal, melyeket a növendékekkel mint egyedeket, a tárgy, tartalom, feldolgozási mód, alkotó részek és stylus szempontjából annak idején részletesen tárgyaltam volt.

A tárgyalt olvasmányok, a gyakorlati példák, melyek a beszédértelem gyakorlás, illetőleg a fogalomalkotás, meghatározások stb. eszközlésének alapjául szolgálnak, a következők:

«A csúfoló rigó» (tárgyrajz). «A Szent Anna tava», «A Balaton» (tájrajzok). «Az alpesi zivatar» (természeti kép). «Török temetők» (uti rajz). «Vörösmarty Mihály édes anyja», «Nagy Károly», «Az uj földesúr» néhány alakja (személy- és jellemrajz). «A fecsegő», «A hiú», «A gyáva» (jellemképek).

Ezek az olvasmányok a lánykák lelkében mint képek, mint képzetek élnek, ezekből a képzetekből akarom a leíró próza fogalmát, mint *fő-* mint *felsőbbrendű* fogalmat megalkotni, ez tanításomnak első része.

E fogalom alkotásához a képzetek lényeges jegyeire van szükségem. Ezeket a lényeges jegyeket kell a gyermekek előtt megvilágítanom, velük a képzetekből elvonatnom. — E lényeges

jegyekre a példák összehasonlításával jutok rá. A mely jegy, jel, valamennyivel közös, valamennyire nézve jellemző, az adja meg a lényegét; az benne a fő; az teszi azzá, a mi; az lesz e fogalom alkotásához elkerülhetetlenül szükséges *lényeges jegy*.

Minden fogalmazványnak lényege a tárgy, a melyről szól — az elrendezés, a szerkezet, a mód stb. már bizonyos tekintetben másodrendű fontosságuak. E fogalmazványok *tárgyában* kerestetem tehát a gyermekekkel a lényeges jegyeket. Miben hasonlít ez olvasmányok tárgya egymáshoz? Mi bennük a közös, fő vonás?

A vizsgálat eredményeként kimondhatjuk aztán, hogy valamennyiben egy a *térben létező* dologról vagy személyről nyujtanak nekünk *képet* az írók, tehát nem időben megtörtént esemény van bennök elbeszélve. Az író lefest, lerajzol valamely dolgot bennök, képet ír, leír — tehát valamennyi leírás, valamennyi a leíró (s nem az elbeszélő) művek közé tartozik. Valamennyinek a *kép*, a *térbeliség* a lényege. Ez tehát a leíró próza fogalmának az egyik lényeges jegye.

Észreveszszük továbbá, hogy e művek bizonyos czéllal, bizonyos *közös czéllal* vannak írva, hogy az író valamennyiben ismeretet akar nekünk nyujtani, hogy érzelemvilágunkat, törekvéseinket, vágyainkat nem igen érinti — egyszerű, könnyen megérthető köteten, nyelven, *prózában* szól hozzánk. E megfigyelésünk alapján kimondhatjuk, hogy a másik közös *fővonás*, a leíró próza fogalmát alkotó lényeges jegy ez olvasmányok *czéljában* található meg. Az író nem a fantáziára, az érzelem-világra hat, nem költői, hanem prózai művet alkot.

E műveknek, e képzeteknek tehát *két* lényeges jegyük van, melyek egyike a térbeliség, a képrajzolás a *tárgyra* vonatkozik, másika kiválólag az értelemre való hatás, az ismeretnyujtás, a kötetlen egyszerű kifejezési mód az író *czélját* teszi előttünk világossá. Ezen közös vonások alapján sorozhatom őket a leíró próza fajai közé, e hasonlatosságok alapján tartoznak a *leíró próza* fő fogalma alá, a mely reájuk nézve természetszerűen felsőbb rendű fogalom.

Ez eljárással általánosságban megvontam az ilyen termé-

szetű fogalmazványok határát, elkülönítettem őket az elbeszélő természetű művektől s megalkottam a meghatározásnak, az ítéletnek első részét.

Hogy az ítéletet teljesen megalkothassam, meg kell vonnom a határt a leíró próza egyes fajai között is, áttérek tehát tanításom második részére, mely az osztályozással foglalkozik.

Újra összehasonlíttatom a példákat a leánykákkal, még pedig ismét a *tárgyban* keresem most már nem a hasonlatosságot, hanem a *különbséget*. Térben *létező kép* valamennyi, csakhogy két féle világból vannak merítve a képek, a külső- és belsőből két féle világnak a rajzát adják, a külső vagy *természeti*, és a belső vagy a *lelki* világét.

Vörösmarty édes anyja és a Nagy Károly című olvasmányokban ez a két világ találkozik egymással. Vörösmarty édes anyjáról két képet rajzol az író, egyet, mely úgy mutatja be őt, mint a külső világ egy tagját, és egyet, a mely lelkének képét nyujtja, mely gondolkozásával, érzelmeivel, törekvéseivel, vágyaival ismertet meg bennünket.

Ezen az alapon, e különbség alapján megkezdhetjük e művek osztályozását, elkülönítését. A hasonlóságok megteremtik a közös, fő fogalmat, a *nemi fogalmat*, a különbségek létrehozzák a *fajokat*. A leíró prózai műveket tehát két főcsoportra oszthatjuk a szerint, a mint a külső természeti, vagy a belső lelki világot festik le előttünk.

Vizsgáljuk tovább most azokat a műveket, melyek a külső világból veszik tárgyukat és keressük ismét *tárgyukban* a különbséget, osztályozzuk ezeket is.

«A csúfoló rigóban» egy kis madárral ismerkedünk meg. Tudjuk, ez *tárgyrajz*. «A Szent Anna tava», «A Balaton» című olvasmányokban egy helyről, tájról ad nekünk az író képet, ezt *tájrajznak* neveztük. Az alpesi zivatarban egy természeti tüneményt fest le nekünk az író — ennek *természeti kép* a neve. «A török temetők» című kis mű egy egész utazásnak a rajzából, leírásából van kiszakítva, *ez utirajz*. Vörösmarty M. édes anyjának, Nagy Károlynak személyleírását adja az író.

E művekben a főkülönbséget szintén *a tárgyban* találjuk s ezen az alapon, eltekintve az egyéb különbségeiktől, e fajok egyéb egyéni vonásaitól, csupán a *tárgyban* talált főkülönbség alapján ismét osztályozunk s a fenn jelzett fajokat, tárgyrajz, tájrajz stb. jelöljük ki, különítjük el. S midőn a «Nagy Károly» lelki világáról rajzolt képet «a Hiú» és «Fecsegő» című olvasmányokkal összehasonlítjuk s a *tárgyban* a különbséget felismerjük s látjuk, hogy az egyik egy egyén lelki világáról ad képet, mig a másik a léleknek csupán egy vonását, tulajdonságát mint typust rajzolja — s ennek alapján az egyiket *jellemrajznak*, a másikat *jellemképnek* nevezzük el, tehát ismét osztályozunk s a különbségek alapján újabb fajokat jelölünk ki, akkor a leíró prózának következő felosztását látjuk magunk előtt:

Leíró próza

A külső vagy természeti világ rajza.	A belső vagy lelki világ rajza.
a) tárgyrajz,	*a)* jellemrajz,
b) tájrajz,	*b)* jellemkép.
c) természeti kép,	
d) útirajz,	
e) személyleirás.	

E táblázaton külső szemlélet utján is felfogattatom az alá-, fölé és mellérendelt fogalmakat.

Ha idáig eljutottunk, e felosztás alapján könnyen eszközölhetjük a meghatározásokat precziz, biztos módon. Nézzünk néhány példát.

A tárgyrajz a leíró prózának az a faja, melyben az író egy a külső természeti világban létező élő vagy élettelen tárgyról képet ír, rajzol nekünk, oly czélból, hogy nekünk arról ismeretet nyujtson.

A természeti kép a leíró prózának az a faja, melyben az író egy a külső természeti világban létező tüneményről (naplemente, felkölte, zivatar, stb.) ír, rajzol, fest nekünk képet oly czélból, hogy azt velünk megismertesse.

A jellemrajz a leíró prózának az a faja, melyben az író egyén belső vagy lelki világáról ad nekünk képet oly czélból, hogy azt velünk megismertesse.

Három lényeges jegy alkotja meg e meghatározásokat, kettő a leíró próza fajává teszi őket, egy pedig tárgyrajzzá, tájrajzzá stb., tehát faji jellegüket adja meg.

Miután így a meghatározásokat eszközöltük, elvégeztük a tanítás tárgyának 1. és 2. részét, sőt részben a harmadikat is, a mely így hangzik: «A fajok közös kellékeinek megállapítása».

(Ismételten megjegyzem, hogy e fajok különös egyéni kellékeiről részletesen akkor szólottunk, mikor az olvasmányokat tárgyaltuk volt.)

Kerestük a közös vonásokat, illetve kellékeket e fogalmazványoknak 1. *tárgyában*, 2. *czéljában*. Hogy azonban a kérdésre, «*melyek a leíró próza közös kellékei?*» a gyermekek preczizen megfelelhessenek, keresnünk kell még a kellékeket, közös vonásokat (ezekre a meghatározásnál nem volt szükség). 3. Az alkotó részekben. 4. A szerkezetben. 5. A stílusban.

E műfogalmazványok csaknem valamennyiében azt látjuk, hogy a képrajzolás, a képfestés benne a *fő* dolog, de hogy elbeszélő és lírai részletek teszik változatossá, teljessé, hogy ezek mint *alkotó részek*, alkatrészek szerepelnek benne. Egyik fajban az elbeszélő elem túlnyomóbb, másik fajban a lírai. Kimondhatjuk tehát a leíró próza fajairól mint közös kelléket, hogy ezek háromféle alkotó részből alakulnak, fő a leíró, mellékesek, de szükségesek: az elbeszélő és lírai részek.

Az elbeszélő és lírai, de különösen az elbeszélő részeknek e művek *szerkezetének* szempontjából fontos szerep jut. Ezek kötik a képeket egymáshoz. Ha ugyanis e műveket a *szerkezet* szempontjából vizsgáljuk, vagyis azt figyeljük meg, hogyan függenek az egyes részek össze, akkor azt látjuk, hogy az *áthajlásokat* legtöbbször elbeszélő részek eszközlik.

E művek szerkezete rendesen teljes, vagyis a szerkezet minden része megvan benne. A tárgyalásban megrajzolja az író a képet, melyet a bevezetéshez és befejezéshez (melyek legtöbb-

ször lírai természetűek) elbeszélő, áthajló rész kapcsol hozzá. A szerkezet közös kelléke tehát a műveknél a *teljesség*.

A stílusnak, az előadási módnak megfigyeltetését bizonyos tekintetben már akkor elvégeztük, a mikor a czélról volt szó ; egyszerűen, világosan, szabatosan beszélnek e művekben az írók, az a czéljuk, hogy jól megértsük őket; itt-ott azonban a szócserén alapuló képes beszéd is előfordul bennök. — Tehát a szép stílus azon eszközeivel is találkozunk néha, melyek a szemlélhetőséget mozdítják elő, az érzés-világból fakadó alakzatok a legtöbben természetszerűen hiányzanak.

E megfigyelések és levonások alapján a lánykák most már olyan meghatározásokat is tudnak eszközölni, melyekbe a közös kellékek valamennyiét belevonják, pld.

A tájrajz a leíró prózának az a faja, melyben az író egy a természeti vagy külső világból vett helyről olyan czélból rajzol nekünk képet, hogy azt velünk megismertesse. Elbeszélő és lírai részleteket fest és sző bele. A tájrajz szerkezete teljes. Stílusa egyszerű. A jellemkép a leíró prózának az a faja, melyben az író a belső vagy lelki világból vett egy jellemvonásról vagy tulajdonságról mint típusról rajzol nekünk képet olyan czélból, hogy azt velünk megösmertesse. Elbeszélő és lírai alkotó részleteket sző bele. Szerkezete teljes. Stílusa egyszerű, stb.

Mikor a többi közös kellékekkel megbővült meghatározást valamennyi fajról elmondottuk, akkor az osztályozásról feltüntetett kis táblázaton kivül, a következő kérdésekben állítottuk össze a tanítás menetét :

1. rész. a) A tanult olvasmányok *milyen* tulajdonságainak alapján alkottuk meg a leíró próza fogalmát?

b) Miben kerestük e közös tulajdonságokat?

c) Miért neveztük a leíró prózát közös, fő, fölérendelt fogalomnak?

2. rész. a) A tanult olvasmányok milyen tulajdonságainak alapján alkottuk meg a leíró próza fajait, az osztályozást?

b) Miért neveztük őket alá-, illetve mellérendelt fogalmaknak?

c) Hogyan határoztuk meg az egyes fajokat.

3. rész. a) Miben kerestük a tárgyon és a czélon kívül a közös kellékeket?

b) Melyek tehát a leíró próza közös kellékei?

E kérdésekre összefüggő feleletet kívánok a leánykáktól és csaknem mindeniktől meg is nyerem. Arra ösztönzöm kényszerítem őket ez által is, hogy a tanítás módszerét, módját megfigyeljék, hogy velem egyszerre tanítsanak, hogy velem dolgozzanak, mert csakis ha bizonyos fáradságot fejtenek ki az ismeretszerzés közben, csak ha küzdenek érte a maguk erejéből, csak akkor remélhető, hogy gondolkodni tanulnak, hogy igazán az övék lesz, az ő szellemi kincsükké válik, hogy az ismeret lelkükhöz füződik, lényükhöz kapcsolódik: «Mint esti szélhez a virágillat, melyben megfürdött», a hogy egyik nagy gondolkozónk, Kölcsei mondja örökszépségű Parainesisában.

Világos dolog, gondolatokban és érzelmekben csak úgy gazdagodhatunk, ha magunk gondolkozunk, magunk érzünk.

Sok hasznos dolgot tanulnak meg a lánykák e példák olvasása közben, sok értékes anyagot gyűjtenek, hiszen az anyagi czélt is folyton szem előtt kell tartani a tanítónak. De már az bizonyos, hogy egy olyan órának, mint a fentebb elmondottunk, alaki képző ereje sokkal becsesebb, mint az az ismeretanyag, a melyet a lánykák ez idő alatt megszereznek. — Végre is, hogy megtudják-e határozni a leíró próza fogalmát és osztályozni fajait stb., meglehetős mellékes kérdés — és nagy hiábavalóság volna azt vele úgy betaníttatni, hogy ne maga jöjjön rá a dolgokra. Teljesen értéktelen anyagról volna az esetben szó.

Igy azonban ez anyag a gondolkozás következtében életet nyer, a szellemi erők formálódnak, alakulnak általa, a gondolkozó képesség a legtermészetesebb módon, gyakorlás utján fejlődik (és csakis így fejlődhetik), sőt maga az ismeret (itt például értem az olvasmányok ismerete) is megszilárdul, mert a gondolkodás kapcsán a lélek tartalmává válik.

A mód, a czél, rokonok egymással, czélomnak megfelelőleg választom meg rendesen az eljárási módot. Ha én a leánykákkal

a tanítás módját folyton megfigyeltetem, önkénytelenül, de természetesen *öntudatlanúl* tisztába jönnek a czéllal, az alaki czéllal, a melyet magam elé kitűztem, a mely felé törekszem, önkénytelenül bár, ismétlem öntudatlanúl érzik, hogy az ő lelki világuk fejlesztése itt a fő dolog, és jobban megbecsülik az ismeretet is ennek a nagy czélnak a szolgálatában.

Nem becsülöm túl növendékeimet, mikor ezt mondom róluk, nem a felhevült fantázia adja számba e szavakat, nem a lelkesedésem hiteti el velem, hogy ez így van — higyjék el nekem. — Hiszen erre a megfigyelésre engem növendékeim (igaz, volt növendékeim) vezettek rá.

Ők vetették fel előttem a kérdést, hogy volt az, hogy minden, a mit tanultunk, nekünk olyan véghetetlen fontosnak és szépnek tűnt fel, lett legyen az Kölcsey Paranaisise vagy a gyakorító igék ragozása. Én e kérdésre egyéb feleletet nem találtam, mint azt, hogy előttem az *alaki czél*, a lelki tehetségek fejlesztésének szempontjából *minden* ismeret egyenlően nagyon becses, pedig belátom, hogy az ösmeretek nagyon különböző értékűek. Nekem az ismeretek nevelői eszközök. Nekem a növendékek az elsők mindenek felett, s minden törekvésem oda irányul, hogy belőlük az ismeretek segítségével nemesen gondolkozó, fenkölt, magasztos törekvésű, jó embereket *neveljek*.

Csak még pár szóban hadd mondjam el, hogy *ez* a gyakorlati tanítás (hadd előzzem meg a bírálatot) így, a hogyan itt elmondtam, nem is gyakorlati tanítás. Nagy nehezen beszámoltam volna arról, a mit az osztályban — én legalább úgy emlékezem — minden nagyobb nehézség nélkül cselekedtem meg. Sohasem nélkülöztem növendékeimet úgy, mint a mig ezt megírtam. Mikor velük együtt dolgoztam fel azt, a miről most nagy nehézkesen beszámoltam, könnyűnek látszott előttem a dolog, mert hisz segítségemre volt egy sereg élénk szellemű, velem együtt gondolkozó, velem együtt dolgozó leánygyermek!

Budapest. *Berta Ilona.*

A NŐK OKTATÁSA AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOKBAN.*

(Második közlemény.)

Az amerikai high schoolokon a fiú- és lánytanulók gyakran közösen tartják fenn az iskolai önképzőköröket is; bár nem mondható, hogy ez a szokás is általános, mert némely intézeten külön önképzőkör van a fiúk s külön a lányok részére. Ha az önképzőkör működésében mindkét nembeli tanulóság közösen vesz részt, akkor a vezetés s hatáskör dolgában a fiúk és lányok között szigorú paritást szoktak megtartani. A tisztviselőket szavazással választják, s ha pl. elnöknek fiú lett megválasztva, akkor a másodelnök lány lesz, vagy megfordítva. Úgy hallottam, a lányelnökök különösen népszerűek szoktak lenni s az ő működésüket még a fiúk sem tartják papucskormánynak! A lányok egyébiránt, mint magam is tapasztaltam, teljes energiával s tapintattal elnökölnek a gyüléseken s nagyobb komolyságot, rendet és figyelmet, mint a minő azokon uralkodik, kívánni sem lehet.

Az ilyen önképzőkörök gyakran egy nyomatott lapot is adnak ki, melynek a szerkesztősége szinte a szigorú jogegyenlőség elve szerint a fiúk és lányok közt egyenlőképen van megosztva. Hoztam magammal több ilyen önképzőköri lapot s azokból az illető önképzőkörök müködése módját s irányát jól meg lehet állapítani. S meggyőződhetünk belőlük, hogy az amerikai ifjúsági önképzőkörök szelleme s müködési iránya, bizony lényegesen különbözik honi ifjusági önképzőköreinktől, csakhogy előnyös irányban. Hazai önképzőköreink ugyanis túlnyomóan csak irodalmi önképzéssel: versirással, szavalással, szépirodalmi művekkel foglalkoznak. S úristen! mennyi a mi diákjaink között a szerelmes fűzfa-

* Az első közleményt lásd a megelőző füzetben. *Szerk.*

poéta, a ki bizsergő szívének érzelmeit világfájdalmas versekben zöngi el rokonszenvező pajtásainak? Az effélének nyoma sincs az amerikai vegyes tanulójú önképzőkörökben, s a kezembe jutott önképzőköri lapokban se szerelmes verset, se egyéb szerelemmel foglalkozó közleményt soha nem találtam. Működésük fősulyát ők a különböző tantárgyak vagy napiesemények köréből vett dolgok s kérdések megismertetésére vagy szóbeli megvitatására helyezik. Különösen a szóbeli vitatkozást nagy előszeretettel müvelik s ebben ők ama képesség tökéletesítésére törekszenek, mely képesség fejlesztésére közoktatási miniszterünk is egyik legutóbbi rendeletével czélzott t. i. az *előadási képesség* fejlesztésére. A nyilvános életben szereplő amerikainak nagy szüksége van erre, mert az amerikaiak általában csatakész, ügyes szónokok. S meg kell említenem, hogy a high school önképzőkörökben a lányok különösen kitünnek vitatkozó képességükkel s az amerikai társadalmi téren szereplő sok jeles nőszónok jórészt ez önképzőkörökben nyerte első szónoki gyakorlatait.

Az eddig elmondottakból úgy hiszem eléggé kitünik, hogy az amerikai vegyes oktatásu iskolákban a rend, fegyelem nem hagy kívánni valót s az iskola morális hatása mind a két nembeli tanuló ifjuságra a legkedvezőbb. Saját tapasztalataimon alapuló meggyőződésem szerint bátor vagyok azt állítani, hogy az európai kontinens paedagogusai — Norvégiát s Finnországot kivéve, mely országokban a vegyes oktatást szinte megkisérlették s a legkedvezőbb eredménynyel, — a vegyes nevelés ellen felhozni szokott argumentumaikkal teljesen téves úton járnak s az ő érveik nem egyebek alaptalanul elképzelt ráfogásoknál.

Az amerikai vegyes oktatásu iskola legalább arról győzi meg a szemlélőt, hogy hiszen tulajdonképen a vegyes oktatás az igazi *természetes nevelés*; mert ez nem téveszti szem elől, hogy a nő- és férfinem az együttélésre vannak teremtve, s így a két nembeli ifjúság e czél szem előtt tartásával egymással párhuzamosan nevelendő s nem pedig különválasztva; mely rendszer mintegy az ember természetes háztartásának megváltoztatására törekszik. S a vegyes oktatás tanít meg a kellő önmérséklésre s önuralomra, mire az

életben mind a két nemnek annyira szüksége van; míg a különválasztott nevelés a féktelenség előmozdítója, s hamis fantasztikus ábrándképekbe burkolja mindegyik nem ifjusága előtt az emberi nem másik felét.

De az amerikai példa még arról is meggyőz, hogy *az elemi iskolában megkezdett vegyes oktatás nélkül, a nők felsőbb oktatása, úgy, hogy a két nembeli tanulók csak az egyetemeken kerüljenek közös oktatás alá, nem vezethet sikerre* s annak kielégítő eredménye majdnem képtelenség. És pedig képtelenség a siker; először a morális, másodszor — és még inkább — a tanulmányi eredmény szempontjából; mert, hogy a két fél az egyetemen egyenlő feladatoknak felelhessen meg, azoknak megelőzőleg tökéletesen *egyenlő iskolai trainingen* kell keresztül menni, a mi csakis a vegyes iskolában lehetséges.

Azonfelül, hogy a nőtanulók jelenléte az egyetemen a férfitanulók mellett, türhető viszonyok között lehetséges legyen s azoknak ne kelljen férfikollegáik örökös kiváncsiságának központjává lenni, arra is, tagadhatatlanul *nevelni kell* a tanuló ifjuságot és pedig kora gyermekségétől kezdve. Németországban is, a nőtanulóknak az egyetemre való bebocsátása ellen fölhozott egyik érv az szokott lenni, hogy a nőtanulók jelenléte veszélyeztetni fogja az előadások konolyságát; más szóval, ott nem bíznak a bursikóz modoru német diákság udvariasságában s mérsékletében, s hogy a mi egyetemeinken szereplő sok léha modoru ifjú gavallér e tekintetben megbízhatóbb legyen? — abban van okunk kételkedni.

Eme körülmények tehát, úgy hiszem, eléggé igazolják felolvasásom elején megkoczkáztatott állításomat, hogy a *nők felsőbb fokú oktatása csak a nálunk jelenleg dívó fiú- és lányoktatási rendszer teljes reformálása következtében lehet sikeres s e reformnak a vegyes oktatás behozatala alapján kell megtörténni.* E nélkül a nők felsőbb oktatása csak sporadikus és korlátolt értékű marad, s a nők nagy tömegének szellemi niveauja emelésére nem lehet hatással.

A vegyes oktatás egyik specziális eredménye gyanánt meg kell még említenem azt is, hogy ez oktatási rendszer teszi lehetővé a nőknek a tanítói pályára való rátermettségének nagyobb kihasz-

nálását, vagyis azt, hogy nőtanítók iskoláinkban az eddiginél nagyobb számban alkalmaztassanak s azoknak az oktatás terén az eddiginél nagyobb szerep adassék.

Az amerikai iskolákban, és pedig, úgy az elemi, mint a középiskolákban az oktatás jelentékeny részben nőtanítók kezében van; mert az Egyesült Államok iskoláiban átlagosan véve, a tanítóknak 68 %-je *nő*. S a mennyire én megfigyeltem az ottani nőtanítók működését, arról — legalább a nagyvárosok tanítóiról szólva, kik rendes előképzettségen mentek keresztül — csak teljes elismeréssel szólhatok. Képzettségük hivatásuknak megfelelő, kötelességeik teljesítésében buzgók, lelkiismeretesek s a mit a high schoolban szereplő nőtanítóknak is kiváló előnyeül mondhatók, az, hogy az iskolai rend s fegyelem föntartásában, úgy látszik, ők sikeresebben működnek, mint mi, büszke férfiak. High schoolokban 16—18 éves fiú- s lánytanulókat láttam irodalmi, mathematikai, természettudományi leczkéken nőtanítók keze alatt, s úgy a tanítók módszere iránt, mint a tanulók példás magaviselete iránt csak elismerésemmel tudtam adózni. Tessék pedig azokat a serdülő fiúkat, virágzó szép lánykollegáik s gyakran hasonlóan szép nőtanítóik társaságában naphosszant elképzelni! S még sincs semmi baj, semmi hátrány egyik félre sem.

Ellene vethetik mind az imént fölhozottaknak, hogy jó! ám a vegyes nevelés lehetséges a hideg vérü s meggondolt angoloknál, amerikaiaknál vagy az európai északi népeknél, de nem volna üdvös azt bevezetni a mi népünknél, a mi éghajlatunk alatt stb. Én azonban nem fogadhatom el ezt az ellenvetést sem, mert én vegyes oktatást láttam Amerikában a déli államokban is, továbbá néger és indián iskolákban is; szóval oly népfajoknál, melyeket épen nem lehet hidegvérűséggel vádolni. S eme iskolákban is, a vegyes oktatásnak csak nemesen fegyelmező, nevelői hatását s korántsem annak esetleges hátrányait volt alkalmam tapasztalni.

Virginia államban, a hamptoni indián iskolában a vadonjaikból, ujdonsülten az iskolába befogott igazi vad 13—14 éves indián fiúkat s lányokat láttam, kik, a mint a padba ültek, első dolguk volt, hogy nőtanítójuknak kelletlenül hátat fordítottak, vagy

hosszában a padra lefeküdtek; de tanítójuk szelíd, figyelmeztető szavára, morogva ugyan, mint az oroszlánok, mégis megkisérlették rendbeszedni magukat. S az iskolában ezek a vad teremtések pár év alatt egészen más alakot öltenek föl s külsőleg, belsőleg szelíd, udvarias, müvelt lényekké változnak át; mely kedvező változás, az amerikai pædagógusok véleménye szerint, osztott nevelésű iskolákban s csupán férfitanítók müködésével sohasem volna elérhető.

Kissé hosszabban időztem az amerikai vegyes oktatás rendszerének s eredményeinek megismertetésénél, de szükséges volt ezeket elmondanom; nemcsak, hogy ezt a rendszert megában megismerhessük s értékét megbecsülhessük; de azért is, mert e rendszernek s eredményeinek ismerete nélkül az amerikai felsőbb nőnevelés korlátlan szabadságát s annak eredményeit lehetetlen kellőleg megérteni s méltányolni.

Áttérek ezek után ama kérdésekre való válaszadásra, hogy van-e az amerikai vegyes iskolákban kellő tekintet a tanulók egészségének ápolására, s nem-e káros e nevelésrendszer, különösen a lánytanulók egészségére? — továbbá, hogy milyen a lánytanulóknál a tanulási eredmény?

Eme kérdésekre — idő hián — most már csak röviden óhajtok válaszolni.

Az amerikai iskolák mindenek fölött nagy gondot fordítanak az iskolaépületek hygienikus berendezésére. Általános a központi fütés, mely a tantermeknek s a folyosóknak is egyenlő melegét biztosítja; a levegő felfrissítéséről pedig kitünő mechanikai szellőző készülékek segítségével gondoskodnak.

A tornatermek még nem nagyon általánosak, de a nagyobb városokban a high schoolok azzal már többnyire el vannak látva, a hol a fiúk s lányok külön időkben végeznek tornagyakorlatokat. Szokásban vannak azután a *tanterembeli szabadgyakorlatok*, melyekkel a leczkeidőt az óraközi szüneteken kivül is naponta 2—3-szor megszakítják s olyankor mindkét nembeli tanulók, csak a tanteremben, padjaik mellett, pár perczig különféle mozgási s lélekzési gyakorlatokat végeznek.

Az iskolai testgyakorlás azonban, az amerikai tanulóknál ép

úgy, mint az angoloknál is, kevésbbé lényeges az ott divatos s általánosan kedvelt szabad játékokhoz képest, melyek a test minden izmát kellőképen foglalkoztatják, s melyekben a fiúk és lányok egyaránt nagy buzgalommal s kedvvel szoktak részt venni.

Hogy az amerikai iskolázási rendszer a lányok egészségére nincs különösebb káros hatással, azt legjobban az a tény bizonyítja, hogy a *rendes iskolalátogatás dolgában a lánytanulók vagy egyenlők a fiútanulókkal vagy alig állnak hátrább azoknál.* Pl. St.-Louisban 4 egymásután következő tanév iskolalátogatása a fiúkra nézve volt: 93·6 %, a lányokra nézve 88·7 %.

A tanulmányi eredményt illetőleg s a lányoknak a szellemi munkára való képességének kérdésében, az amerikai tanférfiak — úgy szólván kivétel nélkül — megegyeznek abban, hogy az elemis középiskolai tanulmányok elsajátításában a lánytanulók ugyanazon szellemi munkára képesek, s ugyanazon tanulmányi eredményt képesek elérni, mint a fiútanulók. Az eredeti felfogás terén, s a tananyag assimilálásában talán némileg hátrább állnak a lányok a fiúknál, de pótolják ezt emlékezőtehetségük nagyobb elevenségével s a részleteket is a fiúknál gondosabban becsülik meg. Vannak azonban a lányok között is jó tanulók, kik a legjobb fiútanulókkal *minden tekintetben* versenyezhetnek, s jó tanuló a lányok között legalább is annyi akad, mint a fiúk között; *átlagosan véve* pedig *a lánytanulók nem állnak alantabb a középtehetségü fiúknál.* Különös tehetséget s hajlamot tanusítanak a lányok az irodalomra s a nyelvekre, továbbá a rajzra és festészetre; vannak azonban közülök olyanok is, kik a mennyiségtanban vagy a természettudományokban jeleskednek. A magammal hozott számos amerikai iskoladolgozatból ítélve, jeles szakértőink, kik azokat nálam megszemlélték, szinte azt állítják, hogy a lányok iskolai dolgozatai nem állnak hátrább a fiúkénál, s hogy azok a latin és görög nyelvekből s a mathematikából is teljesen megfelelnek a kívánalmaknak.

Budapest.

Krécsy Béla.

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

A kolozsvári m. kir. állami tanítónő-képző intézet 25 éves fennállásának emlékére és új épületének felavatására 1896. márczius hó 1-én ünnepélyt rendezett.

Az intézet ezen ünnepélyt tulajdonképpen 1895. deczember hó 5-én szándékozta megtartani, mely az intézet hivatalos megnyitásának évfordulója, azonban az ünnepélyt igen fontos okból elhalasztották. Ugyanis az ünnepélyre annak idején dr. Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr ő nagyméltóságát is meghivta az intézet előljárósága. Ő nagyméltósága a legelőzékenyebb módon kegyeskedett eljövetelét kilátásba helyezni, de nem deczember 5-én, hanem egy később meghatározandó napon. A közbeeső költségvetési vita okozta, hogy miniszter úr ő exczellentiája eljövetelét márczius hó 1-re tüzte ki.

Az ünnepély márczius hó 1-én délelőtt ½10 órakor vette kezdetét az intézet tornacsarnokában, miután az a legtágasabb helyiségünk. A terem az ünnepélyhez méltóan volt feldiszítve, a magas vendégek számára külön emelvény volt elrendezve.

A miniszter úr pont ½10 órakor megjelent: Szathmáry György miniszteri tanácsos úr, Rényi József miniszteri magántitkár, Kozma Ferencz kir. tanácsos, kolozsmegyei tanfelügyelő és dr. Lázár Gyula intézeti rendes tanár kiséretében. Az intézet bejáratánál az intézeti igazgatónő vezetése mellett fogadták a miniszter urat: az igazgatótanács tagjai és a tanári testület.

A magas vendég azonnal az ünnepély helyére kalauzoltatta magát és kivánságára az ünnepély azonnal kezdetét vette.

Az ünnepélyen jelen voltak: A róm. kath. status képviseletében Pál István kanonok, Ferencz József unitárius püspök, Szász Gerő ev. ref. esperes, László János gör. kath. esperes, dr. Enyedi Mátyás főrabbi, Hild Gyula cs. és kir. altábornagy, honvédkerületi parancsnok, Schlacher József cs. és kir. vezérőrnagy, dandárparancsnok, és többen a katonai előkelőségek sorából.

Gróf Lázár István kolozsmegyei alispán, Albach Géza helybeli polgármester és többen a megyei és városi hatóságok részéről.

A királyi táblát képviselték: Bocskor Mihály, Csányi Ferencz kir. táblai birák és dr. Pap Farkas elnöki titkár.

A királyi törvényszék részéről többen. A kolozsvári tudományegyetemi kart képviselte: dr. Meltzl Hugó rektor, dr. Szamosi János, dr. Szádeczky Lajos, Moldován Gergely egyetemi tanárok. Dr. Kuncz Elek tankerületi főigazgató. A helybeli összes középiskolák igazgatói és

tanári testületei; a helybeli gazdasági intézet igazgatója és tanártestülete. Az áll. felsőbb leányiskola tanári testülete. A helybeli kereskedelmi iskola igazgatója és tanárai. A tanítóképzők közül: a budapesti II. ker. állami tanítónőképző ipazgatónője Thuránszky Irén és Nagy László tanár jöttek el személyesen ünnepünkre. A helybeli áll. tanítóképző igazgatója és tanári testülete. A helybelyi városi polgári fiúiskola, valamint az összes helybeli népiskolák, óvodák igazgatói és tanítótestületei.

A magy. kir. erdőigazgatóság és felügyelőség részéről: Báró Feilitsch erdőigazgató és Jenőfi Jenő kir. erdőfelügyelő. Az Emke képviselője: Sándor József alelnök, főtitkár. A siketnéma intézet tanítótestülete; a javító intézet tanítótestülete. Báró Wesselényi Istvánné. Ezenkívül számos előkelő hölgy és úr, valamint az intézet volt növendékei közül többen vettek részt az ünnepélyen.

Az intézetet számosan üdvözölték irásban és sürgönyileg.

Főmagasságu Vaszary Kolozs herczegprimás következő táviratot intézte az intézet igazgatójához:

«Nagyságodra, mint a vezetése alatt álló intézetre Isten áldását kérem.»

Vaszary Kolozs bibornok herczegprimás. Továbbá: Szász Domokos ev. ref. püspök, dr. Berzeviczi Albert, Hegedüs Sándor, Hegedüs István, dr. Gopcsa László, Sebestyén Gyula, Zirzen Janka, Szuppán Vilmos, özv. Szarvas Gáborné, Réthy Lajos, Deák Lajos voltak kegyesek az intézetet üdvözölni. A társintézetek közül: A VI. ker. áll. polgári tanítónőképző tanári testülete, a Szent-Orsolya rendü pozsonyi tanítónőképző igazgatója dr. Ortvay Tivadar, a székely-keresztúri, a sárospataki, a znióváraljai, a mármaros-szigeti, az iglói állami tanítóképzők; a pozsonyi, győri és szabadkai áll. tanítónőképzők.

Érkezett magánjellegű távirat és levél számos szülőtől és végzett növendéktől.

Az ünnepély programmjának legkimagaslóbb része Kozma Ferencz tanfelügyelő beszéde és Lázárné Kasztner Janka felolvasása volt. Lázárné az intézet 25 éves történetét ismertette (előadását folyóiratunk jelen számában közöljük. A tanfelügyelő úr beszéde itt következik:

«Nagyméltóságu vallás- és közoktatásügyi Miniszter Úr!

Mélyen tisztelt közönség!

Legyenek szivből üdvözölve a magyar tanítónő-képző e szerény házi ünnepélyén, melynek jelentőségét becses megjelenésükkel oly magasra emelték. Mert nem az a rövid 25 év képezi intézetünk büszkeségét, melynek zárkövéhez már eljutottunk, hanem az a kitüntető figyelem, a melyben azt a magyar kultura zászlóvivői és egy nagy műveltségü közönség elejétől fogva részeltették s részeltetik e pillanatban is. Ebben látjuk megpecsételését azon hitünknek, hogy a miért ez intézet kebelében lelkesedtünk és önfeláldozással munkáltunk, a mit tudásunk világával és szeretetünk melegével nap-nap után ápoltunk: az ügy méltó tárgya a hazafias ambicziónak s az itt elért siker méltó jutalma a közmüvelődés munkásainak.

Ennek örvendetes elismerését állandóan tapasztalta ez ünneplő intézet, melyet halhatatlan emlékü alapítója, a nagy Eötvös óta, mindenik utóda szeretettel ápolt, még a súlyos időkben is áldozatokkal támo-

gatott s ma már e díszes és kényelmes otthonában hálával gondol megdicsőült és élő-, állást cserélt és hivatalban levő vezetőire — a magyar közoktatásügyi kormányban. Hálával e nemes város közönségére is, mely ezt a kultura iránt hagyományos szeretetével fogadta kebelére s régibb és újabb áldozatával annak szép elhelyezését jelentékenyen előmozdította.

El vannak itt már hárítva azon külső akadályok, melyek egy nevelő intézet működését zsibbasztani szokták. S lehetővé téve, hogy e barátságos otthonban mindenki jól érezte magát, kedvvel éljen hivatásának. S nekünk felügyelőknek, tanári testületnek és ifjúságnak egyetlen vágyunk és boldogságunk, hogy a nagy áldozatoknak és közvárakozásnak itten megfelelő munkát végezhessünk, hogy a nagy közönségnek, mely mind fokozódó, sőt ma már alig kielégíthető mértékben fordul felénk, e megtisztelő bizalmára mind érdemesebbé lehessünk.

Ezt pedig úgy véljük elérhetőnek, ha a multnak tanulságait felhasználva, a magyar tanítónő-képzés igazi feladatának megfelelünk; ha a mellett, hogy erőnk mértéke szerint az intézmény fejlesztésében is közreműködünk, egyenes megbizatásunkban: ez intézet vezetésében s ifjúsága kiképzésében a közvárakozást mind jobban kielégítjük. E feladat teljesen egyenrangú kettős iránya az oktatás és nevelés. Amaz a szellemi és gyakorlati képzés által az ismeretek sokoldalu és könnyü megszerzésére és közlésére teszi növendékét alkalmassá, — ez pedig valláserkölcsi szilárdságot, megbizható jellemet ad egyéniségének, a mi nélkül a saját felelősségére és önállóságra utalt tanító és tanítónő mások vezetésére alkalmas nem lehet. Jó előre tudatára kell jönniök az itteni nevelésben annak, hogy a pálya, a melyre készülnek, vallásos érzületet, kitartó munkát, határtalan emberszeretetet és önfeláldozást igényel még akkor is, ha ennek külső jutalmát nem látják arányban állónak a ráfordított fáradsággal és elért eredménynyel. — hogy a vágyak korlátozása egyik lényeges eszköze a megelégedésnek, — hogy a boldogság kútforrása nem külső, hanem lelki gazdagságban és szivnemességben keresendő, — hogy a munka és emberszeretet s kötelességteljesítés lépten-nyomon állandó gyönyörrel párosul, — hogy egy ismeretekben és jellemben, gondolkozásban és érzésben harmonikus lény minden körülmények között megtalálja azt az egyensúlyt, a mit életbölcsességnek nevezünk, ezt a biztos iránytűt, a mely minden hullámokon veszély nélkül átvezet.

Ezek mellett szem előtt kell tartani, hogy mi a tanító-képzésben sem lehetünk cosmopoliták.

A nagy nemzetek talán beérhetik pædagogiai doctrinákkal, melyeknek képletei algebrai pontossággal felállíthatók a földgömb bármely zónáján; de nekünk első sorban nemzeti nevelés kell, mely ébren tartsa és erősítse e haza összes polgáraiban az összetartozásnak, a trón és haza iránti hűségnek, önfeláldozásnak érzetét, a magyar nemzet történelmének, törvényeinek, nyelvének tiszteletét; a honszerelmet dogmává tegye, melytől lényünknek egy átoma se maradjon érintetlenül. Ez legyen létünk két végpontja között az egyetlen egyenes vonal, melytől eltérni pillanatra sem szabad, s látókörünk soha le nem nyugvó sarkcsillaga, mely megóv az eltévelyedés minden veszélyétől.

Ha növendékeinket mindezekben felvérteztük, akkor elejökbe tárhatjuk a nevelői pálya fönségét, lelkesíthetjük az eszmének kultuszára,

hivatkozhatunk hazafiságukra, melytől a nemzet második évezredére oly sokat vár, — s nyugodtan bocsáthatjuk ki őket az életbe, hogy lelkesedésüket az első keserüség, kitartásukat az akadályok lánczolata nem fogja megsemmisíteni — s mi és ők nem fogjuk egymásban magunkat megcsalatva érezni.

S ha még ehhez hozzávesszük, hogy e nemes munkában egy darab nőkérdés nyer megoldást, úgy magát a nőnevelést, mint az ez által nyert nemzeti aktiv munkaerőt tekintve: intézetünk hivatása és működése, multja és jövője ebben olyan szinvonalra emelkedik, melyen a magyar kultura szervezetében figyelmet, bizalmat és támogatást érdemel.

Ennek nyilvánulását tapasztaljuk e pillanatban is, melynek örömét készséggel megosztjuk a magyar tanítóképzés egyetemével — s az intézmény nevében hálás köszönetet mondunk mindazoknak, a kik szerény ünnepélyünket részvétükkel megtisztelték, köztük első helyen a mi szeretett és mélyen tisztelt vallás- és közoktatásügyi miniszterünk Őnagyméltóságának. Fogadják ez örömnapon intézetünk mély háláját és meleg üdvözletét!»

Ezután felállt *Wlassics Gyula* vallás- és közoktatásügyi miniszter úr és a jelenlevők lelkesedése között a következőket mondotta:

«Habár a programmszámok között nincs benn és én távol állottam attól, hogy ezt megszegjem, mégis ezen lélekemelő ünnepség hatása alatt nehány szót akarok intézni a növendékekhez és az itt egybegyült ünneplő közönséghez.

Különösen az itt — azt hiszem, Kozma tanfelügyelő úr beszédében — hallott két eszmét akarom figyelmébe ajánlani azon növendékeknek, a kik ebből az intézetből távozva, szétmennek a szélrózsa minden irányában.

A tanfelügyelő úr beszédében említette, hogy a tanítónői pályán mindig kedvvel teljesítsék hivatásukat, mert ez nyújtja a legnagyobb boldogságot a világon. Valóban nincs is a világon semmi anyagi előny és kedvezés, a mely ezt a megnyugvást nyújtaná a léleknek.

Itt van erre egy nagy példa, ez intézet igazgatónője, a ki igazán kedvvel teljesíti hivatását és hozzá még a nagyszivüséget is csatolja.

A másik eszme, melyet a tanfelügyelő úr beszédében hallottam, az volt, hogy bármilyen algebrai pontossággal legyenek is megállapítva a pædagogiai szabályok, a kozmopolita tudomány és pædagogiai rendszer ebben az országban nem elég. Itt az egységes magyar nemzeti kulturát kell szem előtt tartani, mert ezzel fejlődik az ország nagysága.

Ezekkel az eszmékkel távozzanak az intézetből a növendékek és akkor hivatásukat áldásthozóan fogják majd betölteni.

Végül nem mulaszthatom el, hogy az igazgatónő őnagyságának köszönetet ne mondjak azért a páratlan odaadásért, a melylyel az intézetet vezeti és csak azt kivánom, hogy a növendékek, ha nem is érik őt el, legalább megközelítsék.»

Az ünnepi hangulat emelésére szolgált az intézeti növendékek zene-előadása és karéneke, továbbá egy képzőintézeti növendéknek s egy kis árvaleánynak köszönő beszéde, melylyel a fényes ünnepély véget ért.

*

Iskolai ünnepély a mohácsi állami polgári iskolában. Ritka szép sikerű ünnepélyt tartottak febr. 23-án délután a mohácsi állami polg. iskola növendékei Brand Ede igazgató vezetése alatt az ottani kaszinó helyiségében.

Ez iskola még egészen fiatal, hiszen csak jelen tanév október elején nyilt meg a mohácsiak ismételt sürgetésére három-három osztálylyal, s ime a kezdet nehézségeit legyőzve, már nehány hónap mulva kilép a nyilvánosság elé, bemutatja erejét a nagy közönségnek. E bátor fellépését kisérő fényes erkölcsi siker megmutatta, hogy ez iskolában van már is annyi erő, hogy megállja helyét polgári iskoláink között, s hogy megfelel mindazon várakozásoknak, melyeket a magas kormány és a város hozzá kötnek.

A lefolyt ünnep programmja szépen volt összeállítva: ének, szavalat, zongorajáték, szindarab váltakoztak a kellő sorrendben. A megnyitó természetesen a magyarok gyönyörű imádsága, a Hymnusz volt, melyet a polg. fiú- és leányiskola egyesített énekkara adott elő kellő lelkesedéssel és præczisitással. Ezután Garay: «Szeresd magyar hazádat» czimű szép költeményét szavalta egy III. osztálybeli fiú növendék. A műsor további folyamán még két szavalat volt szintén fiúk részéről: Vitéz Jónás (Vida József), Ebéd után (Petőfi S.) Szinre került továbbá a Káldy-Gyulay «Éji látogatás» czimű melodráma, melyet egy III. osztálybeli leánynövendék szavalt. A műsornak egyik igen sikerült pontja volt egy szintén III. osztálybeli leánynak solo zongorajátéka (Chopin Valzer Cis moll).

A leányiskola növendékei énekeltek a programm folyamán még kétszer: először Barcarola és Olasz népdalt, Brand Ede igazgató átiratában, s másodszor a műsor végén magyar népdalegyveleget. Mindkét karének annyira tetszett, hogy a közönség kivánságára megismételték. Végül a kisebb leánynövendékek előadták az «Elvarázsolt királykisasszony» czimű egy felvonásos vigjátékot olyan kedvesen, hogy élénk játékukat a közönség soká nem fogja elfelejteni.

Általában az egész ünnepély kitünően sikerült, mindenki őszinte elragadtatással hallgatta végig a műsor egyes pontjait; a szülők szemében örömkönny csillogott, mikor gyermeküket bátran, illedelmesen, fesztelenül kilépni látták a nagyközönség elé.

Az erkölcsi siker mellett nagy volt az anyagi siker is, 135 frt tiszta jövedelem, melylyel meg van vetve az alapja az ifjúsági könyvtárnak, melynek javára az ünnepély rendezve volt.

Azt hiszem, hogy ilyen fajta iskolai ünnepélynek a rendezése nem téveszthetí el nevelő hatását sem. Hiszen a sok tanulás mellett nem árt egy kis ártatlan szórakozás sem, sőt még fokozza az iskola iránt táplált szeretetüket, ragaszkodásukat. *Szekula Katinka.*

*

A «Mária Dorothea Egyesület Győrvidéki Köre» f. évi február hó 9-én az állami tanítónő-képző intézet zenetermében felolvasó gyűlést tartott nagyszámú intelligens közönség jelenlétében. Nagy Gabriella pápai polgári iskolai igazgatónő olvasott fel «A nőkérdésről,» rendkívül érdekesen ismertetve Wlassics miniszter terveit a leánygymnasiumokról, és a nőknek az egyetemre való léphetéséről. A miniszter ezen terve ellen

elterjedt ellenvetéseket három pontban foglalt, mélyen átgondolt, s meggyőző érvekkel igyekezett megdönteni. Majd Lasz Samu főreáliskolai tanár tartott szabad előadást a «Pókvilág» érdekes mozzanatairól. Előadását rajzok szemléltetésével kisérte, a közönség általános tetszése mellett. Utána Árvay Géza zenetanár kitünő czimbalomjátéka következett, ki az örök szép magyar dalok czigányos modorban való előadásával ragadta magával a közönséget, mely valóságos tapsviharban adott tetszésének kifejezést. *Zsiga Margit.*

*

A Mária Dorothea-Egyesület ez évi közgyűlését nagy érdeklődés mellett márczius 22-én gróf Csáky Albinné elnöklete alatt tartotta meg. A választás mint rendesen egyhangú volt, az eddigi tisztikart közfelkiáltással választották meg, a választmányt azonban néhány buzgó taggal kiegészítették. Mély sajnálattal vette az egyesület tudomásul, hogy *Zirzen Janka* az egyesület pénztárosa lemondott, s hálája kifejezéseül őt nyomban tiszteletbeli taggá választották. Helyette pénztáros lett: Szarvassy Margit. Ellenőr: Nemecskay Irma. A pénztári kimutatás szerint az egyesület vagyona épen 100,000 frt.

A jövő évi költségvetés elfogadása után örömmel vette tudomásul a közgyülés, hogy a budapesti felsőbb leányiskola alapjára ismét 600 forintot gyűjtöttek az iskola növendékei között, s Szuppán Vilmos igazgatónak és Odor Emilia intézeti tanítónőnek, valamint az egész testületnek fáradozásaik és érdeklődésükért köszönetet szavaztak.

Tárgyalták az ápolónő-képzésre vonatkozó indítványt, s elhatározták, hogy a Vereskereszt-Egylet útján mozgalmat indítanak meg *mivelt nőknek ápolónőkké* való képzése tárgyában. Határozták továbbá, miszerint felkérik a közoktatási minisztert, engedje meg, hogy az egyesület azon tanítónő tagjait, kik az ezredévi kiállítás alkalmával az Otthonban helyet nem kaphatnak, a budai és az Andrássy-úti tanítónő-képző intézetekben elhelyeztessék. Az ülésről a tagok a megelégedés érzetével s az elnöknő éltetésével távoztak.

*

Felhivás Magyarország tanítóegyesületeihez s tanítóihoz. Péterfy Sándor, a tanítók nagy jótevője, a mult évben állami polgáriskolai tanítóképző tanári pályájától megvált s nyugalomba vonult.

Péterfy Sándor nevét a magyar tanítóság szivébe zárva hordja, mert ő is szivén viseli a tanítók ügyeit s bajait. Péterfy Sándort a magyar tanítók hálája kiséri nyugalmába.

Péterfy Sándort a tanítók «atyjának» szokták nevezni, mert életének, munkásságának javát a tanítók özvegyei s árvái könnyei felszárításának, a nyomorban sinylődő tanítótársaink szenvedései enyhítésének szentelte.

A tanítói köztevékenységben, az egyetemes gyűléseken, mindig az ő nevét látjuk elől ragyogni, munkás vezető és szervező kezét ott, a hol csak a népoktatás s a tanítóság érdekeiről volt szó, fáradhatatlanul hatni s működni.

Péterfy Sándort a tanítók tanítói, a tanítóképzők is meleg szere-

tettel és hálával övezik körül: benne tisztelik odaadással fáradozó vezéröket.

Most, a mikor Péterfy Sándor életében nevezetes változás állt be, megragadjuk az alkalmat s gondoskodni kivánunk képmásának művészi megörökítéséről. Hadd lássa, ismerje még az utókor is Péterfy Sándornak, a tanítók jótevőjének, a tanítói közszellem s ideálizmus eme inkarnációjának nemes alakját, arczvonásait!

A közadakozásból készítendő életnagyságú képet egyelőre a fővárosi tanítók valamely közhelyén, egykor pedig a felépítendő Tanítók Házában szándékozunk elhelyezni. Az esetleg fennmaradó összeget, mint a Péterfy Sándor nevét viselő alapítványt, a Tanítók Házához fogjuk csatolni.

Minden egyesület a saját kebelében fogja eszközölni a gyűjtést s az egyesületek elnökségeit kérjük, hogy a begyült összeget szíveskedjenek mielőbb, de legkésőbb a f. é. junius elejéig — lehetőleg egyszerre — Kurz Sámuel fővárosi ág. ev. tanítóhoz, bizottsági pénztároshoz (Budapest, Erzsébet-tér 12.) elküldeni.

Szeretett kartársaink! Felszólítunk benneteket, adakozzatok filléreitekkel a mindnyájunk előtt kedves czélra. Mutassátok meg, hogy a magyar tanítóság hálás tud lenni az iránt, a ki érte s a népnevelésért munkával s tettel áldozik; hogy igazán s mélyen tudja szeretni azt, a ki méltó szeretetére!

Budapest, 1896 január 2-án.

Az ünnepélyt rendező bizottság tisztikara: Somlyay József, elnök. Nagy László, jegyző. Kurz Sámuel, pénztáros. Hajós Mihály, jegyző. Az Eötvös-alap Országos Egyesület nevében: Roller Mátyás, pénztáros. Lakits Vendel, titkár. A Magyarországi Tanítók Árvaházegyesülete nevében: Tóth József, elnök. Rohn József, pénztáros és árvaatya. A Budapesti Tanítók Segélyegyesülete nevében: Dr. Verédy Károly, elnök. Sántha Lajos, titkár. A Magyarországi Tanítók Országos Bizottsága nevében: Dr. Gőőz József, alelnök. Böngérfi János, id. titkár. A Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete nevében: Dr. Kovács János, alelnök. Sztankó Béla, titkár. A Mária-Dorottya-Egyesület tanítónői osztálya nevében: Sebestyénné Stetina Ilona, elnök. Nemecskay Irma, jegyző. A Magyar Tanítók Kaszinója nevében: Senyey Ferencz, elnök. Viola Lajos, jegyző. Az Országos Izraelita Tanítóegyesület nevében: Kornfeld Gyula, elnök. Dr. Barna Jónás, szerkesztő. A Budapesti Tanítótestület nevében: Szőke István, jegyző. Schön József, titkár. A Népnevelők Budapesti Egyesülete nevében: Srétvizer Lajos, elnök. Kapi Rezső, jegyző. A Budapesti (budai) Tanítóegyesület nevében: Farkas József, elnök. Czike Imre, jegyző.

IRODALOM.

«A TORNAJATÉKOK ZSEBKÖNYVE» czímmel jelent meg legújabban egy hasznos könyvecske, *Oherolly János* áll. el. és polg. isk. tanítóképezdei tornatanártól.

E könyv folytatását, illetőleg kiegészítő részét képezi ugyancsak a nevezett szerző által összeállított «Torna-Zsebkönyv»-nek, mely körülbelül 8—10 éve jelent meg, s azóta több kiadást ért el. Szivesen fogadtuk ezt az első kötetet is, de sokkal jobban örülünk e II-ik résznek, mely a tornatanítás egyik fontos, de eddig nem eléggé kultivált ágának — a tornajátékoknak vezetéséhez — ad rendezett anyagot és útmutatást. Megkönnyíti e kézikönyv a tornatanító helyzetét, mert a változatos tornajátékoknak egész tárházát adja kezébe, melyek közül a körülményeknek megfelelően, tetszése szerint válogathat. Joggal mondhatjuk e könyvecskét a tornajátékok tárházának, mert mintegy 80, részben ismert vagy egészen új különféle érdekes játékot tartalmaz.

A szerző könyvét nem kezdi rögtön a játékok leírásával, hanem bevezetésül beszél a játszótérnek alkalmas helyéről, a tér nagyságának az egyének száma szerinti meghatározásáról s a játék idejének czélszerű megválasztásáról. E közben elmondja a tornajátékok szükségességét fizikai és erkölcsi szempontból. Az olvasó egy véleményen van vele s szivesen kezdi meg az adott tornajátékok tanulmányozását. E feladatot megkönnyíti a szerző az által, hogy a játékokat csoportosítja. Először is két fő csoportot állít fel, a «Szabadjátékok» (minden szer nélkül) és a «Labdajátékok» csoportját. Ez utóbbit ismét osztályozza a szerint, a mint kisebb vagy nagyobb labdával, labdaütővel vagy labdafogóval játszák.

Szerző az egyes játékokat könnyen és érthetően írja le, az összetettebbeket pedig rajzzal világosítja meg. Így könnyű szerrel ismerhetjük meg a tornajátékok egész seregét, melyek nagy része a leánytanulók részére is alkalmas, közülök sokat már a téli tornahelyiségben felhasználhatunk s végül, melyek nem csak a tornatanítóknak, de általában a tanítóknak jó szolgálatot tehetnek.

Nem akarok az egyes játék-csoportok részletező ismertetésébe bocsátkozni, csak még azt az elfogadott elvet ismétlem, hogy a tornatanítás ne csak az izmokat fárassza, de a kedélyt is élénkítse, a mely czélra pedig a tornajátékok alkalmasak. Tehát ezen fontossága, valamint elmondott jó tulajdonságainál fogva ajánlhatom e kézikönyvecskét nem csak a tornatanítók, de egyáltalán a tanítók figyelmébe. E könyvecske, mely csinos kiállításánál fogva könyvtárunkat még díszítheti is, magánál a szerzőnél (Muzeum-körút, 18*a*) 1 frt díj beküldése mellett kapható meg.

Polereczky Jolán.

Felhivás előfizetésre. Bizalommal fordulok mindazokhoz, kik fogalmazással, vagy fogalmazás-tanítással foglalkoznak, hogy becses előfizetésükkel «*Magyar Fogalmazó*» című, a fogalmazás-tanítás terén úttörő munkámnak megjelenését lehetővé tegyék.

Kérésem megokolására kötelességem, hogy a jelzett művet legalább vázlatosan bemutassam. Előzményül megjegyzem. Mindjárt 40 éve, hogy a tollat forgatom. 25 éve múlt, hogy a fogalmazás-tanítással hivatásszerüen foglalkozom. Emberileg teljesen ki van zárva tehát annak a lehetősége, hogy a kinált mű éretlen ifjúkori kisérlet, vagy elhamarkodott férczelmény legyen.

A «*Magyar Fogalmazó*» főczélja, hogy a fogalmazást a tanítóra és tanítványra nézve az eddiginél jóval kevésbbé terhelővé, jóval biztosabb eredményüvé s tehát nagyobb kedvvel végezhető munkává tegye.

E czélból a «*Magyar Fogalmazó*» 10 fő- és 78 alsóbb csoportra osztott *1334 tételt* bocsát az érdeklődők rendelkezésére. Ugyanannyi fő- és alsóbb csoportra osztja a fogalmazványokat is. Az egyes fő- és alsóbb csoportok czímei ezek:

I. *A legkönnyebb fogalmazó-munkák:* (Ezeknél a tanuló az anyagot készen találja, s azt a tétel követelményei szerint csak rendeznie kell). — II. *Uzleti levelezés:* 1. Jelentés. 2. Ajánlkozás. 3. Kérdezősködés. 4. Megbizás (megrendelés). 5. Emlékeztetés. — III. *Bizalmas levelezés:* 1. Tudakozódás. 2. Tudósítás. 3. Kérés. 4. Köszönés. 5. Meghivás. 6. Üdvözlés. 7. Vigasztalás. 8. Előkészítés. 9. Bocsánatkérés. 10. Emlékeztetés. 11. Figyelmeztetés (feddés). — IV. *Felsőbb levelezés:* 1. Tanácsadás. 2. Ajánlás. 3. Köszönés. 4. Üdvözlés. 5. Részvétnyilatkozat. — V. *Közéleti fogalmazványok:* 1. Okiratmásolás. 2. Nyugtatvány. 3. Ellennyugtatvány. 4. Elösmervény. 5. Szolgálati bizonyítvány. 6. Ténybizonyítvány. 7. Lelet bizonyítvány. 8. Házbér-szerződés. 9. Tanítói díjlevél. 10. Folyamodvány (kérelem). 11. Jegyzőkönyv. 12. Tanítói jelentés év elejéről. 13. Ugyanaz, év közepről. 14. Ugyanaz, év végéről. 15. Rendkívüli jelentés. — VI. *Egyszerü leirások:* 1. Birtokrészek, épületek, helyiségek leirása. 2. Anyagok leirása. 3. Műtárgyak leirása. 4. Ásványleirás. 5. Növényleirás. 6. Állatleirás. 7. Foglalkozások leirása. — VII. *Festő (rajzoló) leirások:* 1. Hely- (tájék-, vidék-) rajz. 2. Növényrajz. 3. Állatrajz. 4. Személyrajz. 5. Jellemrajz. 6. Jellemrajz összeállítása valamely nagyobb költői műből. 7. Typus (fajkép). 8. Életkép. 9. Útirajz. — VIII. *Elbeszélő fogalmazványok:* 1. Önálló valódi rövidebb esemény előadása. 2. Ugyanilyen, nem önállóé. 3. Önálló, terjedelmesebbé. 4. Állatmese. 5. Példázat (parabola). 6. Életrajz. 7. Tanítóképzői gyakorló-látogatási és leczkenaplók. — IX. *Értekező fogalmazványok:* 1. Összehasonlítások. 2. Természettani tünemények megfigyelése. 3. Vegytani tüneményeké. 4. Elmélkedés. 5. Tanítás-tervezet. 6. Chiraalakú értekezés. 7. Rendszeres értekezés. 8. Közönséges birálat. 9. Tanítás-birálat. 10. Egyedirat. — X. *Szónoki kisérletek* (alkalmi beszédek): 1. Évnyitó beszéd. 2. Évzáró. 3. Évente előforduló alkalmi. 4. Beköszöntő (székfoglaló). 5. Búcsuzó. 6. Üdvözlő. 7. Fölavató. 8. Évfordulói jubileumi). 9. Emlékbeszéd.

A «*Magyar Fogalmazó*» az említett főcsoportok mindenikéhez, sőt az alsóbb csoportok némelyikéhez is, azok műfaji sajátságait feltün-

tető elméleti tájékoztatót s a készítendő dolgozatok szerkezeti, alaki kellékeire vonatkozó utasításokat csatol.

A «*Magyar Fogalmazó*» az érintett 78 alsóbb csoport mindenikéhez *a)* egy-egy mintát mutat be. Továbbá: *b)* «Anyaggyűjtés» czím alatt kérdés-sorozatai vannak, melyekkel mintegy kézenfogva és lépésről-lépésre vezeti a kezdő-fogalmazót munkája elejétől a befejezésig. E kérdés-sorozatok úgy vannak kieszelve, hogy az útmutatásuk szerint feldolgozott anyag részletei az illető fogalmazvány-csoport természetének megfelelő rendbe, mintegy önmaguktól sorakoznak.

Mutatványul egy ilyen «Anyaggyűjtés»-félét csatolunk ide, pl, egy Részvétnyilatkozat szerkesztéséhez. Az anyaggyűjtő kérdés-sorozat így hangzik:

1. Milyen legyen a megszólítás (Tiszteletteljes, komoly)? 2. Miből álljon a bevezetése (Ama körülmények rövid jelzéséből, a mely a jelen irat keletkezésére alkalmat szolgáltatott s a melyről az iró ilyen s ilyen úton, ekkor s ekkor szerzett tudomást)? 3. Mi szolgáltassa az átmenetet az irat tulajdonképpeni tárgyára (Fölemlítése ama viszonynak s szerencsétlen esetnek, melyek a részvét kifejezését kötelességünkké teszik)? 4. Miből álljanak a részvét kifejezésének egyes részletei (A veszteség, szerencsétlenség stb. nagyságának feltüntetéséből általában; a veszteség nagyságának mérlegeléséből a vesztes egyénhez viszonyítva. Mindezekből kitünjék, hogy a részvétirat küldője meg tudja mérni a kérdéses veszteség stb. nagyságát)? 5. Mivel egészítsük ki és fokozzuk a részvétnyilatkozat hatását (Kisértsük meg a vigasztalást, annak fölemlítésével, hogy pl. a csapás, szerencsétlenség nagyobb is lehetett volna; hogy hányan vannak, voltak, kiket hasonló csapás ért és a jó Isten adott nékik erőt a csapás elhordozására; hogy maga a vigasztalandó is volt, vagy lehet ezután, vagy mindnyájan lehetünk hasonló megpróbáltatásoknak kitéve; útaljunk a vallás vigasztalására; a jó emberek őszinte együttérzésére; a hivatás magas kötelességeinek teljesítésében találandó vigasztalódásra stb.; a világ-, a hazai történetből vett hasonló esetekben látható példákra stb.)? 6. Mivel fejezzem be részvétnyilatkozatomat (Fogadja még egyszer mélyen érzett őszinte részvétemet, részvétünk kifejezését, mely mellett maradtam [maradtunk] stb.)? 7. Hol, mikor (év, hó, nap) kél az irat? 8. Kitől (kiktől, minő társulatnak, testületnek nevében, megbizásából, képviseletében) származik a nyilatkozat?» — — —

E tartalomvázlatból láthatólag a «*Magyar Fogalmazó*»-t sikerrel használhatják nemcsak azok az intézetek és egyének, kikre főleg számítok, t. i. a mindkét nemű és fokú tanítóképzők, az óvó-képzők meg a működő tanítók, hanem igen a felső nép-, a polgáriskola, a felső és felsőbb leányiskola, a kereskedelmi, középiskolák, sőt általában mindazok, kiknek fogalmazniok kell.

Befejezésül még két körülmény megemlítésével tartozom.

Egyik körülmény az, hogy a «*Magyar Fogalmazó*» u. n. Kidolgozási vázlatot egyetlenegyet sem ád. A vázlatokkal ugyanis az a baj van, hogy azok segítik ugyan a fogalmazót a vázlatban adott tétel kidolgozására, de ugyanazon csoportbeli másokéra nem. E bajon segít a «*Magyar Fogalmazó*», és részemről igen kérem a fogalmazás-tanítással foglalkozó t. kartársakat, hogy a: «Miként?»-re vonatkozó felelettel éppen a «*Magyar Fogalmazó*»-ból ismerkedjenek meg. Remélem, hogy

a szemle nem fog a «*Magyar Fogalmazó*» szégyenére kiütni. Művemet érdeklőleg a középiskolai és más t. kartársaktól élőszóval, vagy írásban vett nyilatkozatok legalább olyasmire engednek következtetnem.

A másik körülmény ez. A «*Magyar Fogalmazó*»-t, segédkönyvül, nemcsak a tanár kezébe szántam, *hanem a tanítványéhe* is. Ha csak a tanár használja: akkor, vagy az elméleti oktatásra, vagy a szóbeli begyakorlásra óratervszerűen lefoglalt időből, vagy a tanítvány (és a maga) szabad-idejéből kell egy jókora darabot arra fordítania, hogy a tanítványt a fogalmazványra előkészítse. Ezt az időfecsérlést akarja meggátolni a «*Magyar Fogalmazó*»-nak a tanitvány kezébe adása. Elég ha a tanár p. o. az egyes levelezések, ügyiratok, prózai műfajok elméleti tárgyalása végén a «*Magyar Fogalmazó*»-ból a vonatkozó tételt megjelöli. A kidolgozáshoz a tanítvány a minden-oldalú előkészítő utasítást a «*Magyar Fogalmazó*»-ban, mint kezénél levő segédkönyvben, készen találja.

Végre nem hallgathatom el, hogy a művet a főváros egyik legkiválóbb szakférfia birálta meg s jóakaró figyelmeztetéseit a mű végleges szerkesztésénél teljesen figyelemben részesítettem.

A további mondandók a könyv anyagi oldalára vonatkoznak.

A munka, kellő számú előfizetés, megrendelés esetében, f. évi április közepén k. b. 19 nagy nyomatott íven, finom, tartós papirra nyomva, Székely-Udvarhelyen a Becsek Dániel-féle jóhírű nyomdában fog megjelenni, hová az előfizetési pénzek és megrendelések *legkésőbb f. évi márczius 10. napjáig* intézendők. Egy példánynak az árát a jutányosság legalsó fokán — *1 frt 40 krban* — állapítom meg, mely összegért az előfizetők a művet bérmentve kapják. A bolti ár magasabb leend. Gyűjtőknek 10 után tiszteletpéldány jár.

A tisztelt szaktanár urakat igen kérem, hogy ez ívet a fogalmazással foglalkozó ifjuság között körözni szivesek legyenek.

Székely-Keresztúr, 1896 február hó 10.

Sándor Domokos,
á. t. k. tanár.